

เอ็ดจังได้

จังได้

“ธรรมบุญ”

คนอ่านฯ

ใช้ได้จริงได้

ใช้ได้ “ธรรมนูญ”

คนอ่านหาจ้

เห็ดจั่งได๋ จั่งได๋ “ธรรมบุญ” คนอำนาจ

พิมพ์ครั้งแรก

กุมภาพันธ์ ๒๕๕๕

ที่ปรึกษา

นายสมชาติ

ภาระสุวรรณ

นายสำเร็จ

เสกขุนทด

นายวิรัตน์

สุขกุล

นายแพทย์ชัยพร

พรประเสริฐ

นายพิทักษ์

สุขกุล

ข้อมูล

ชบวนองค์กรชุมชน จังหวัดอำนาจเจริญ

บรรณาธิการ

อรอนงค์

พลอยวิเลิศ

ประพันธ์

สีดา

ไชยา

พลาง

สุธิดา

บัวสุขเกษม

สุวิมล

มีแสง

ประสานงานพื้นที่

วิเชียร

พลสม

ประสานการผลิต

นางสาวนุจลี

จุลบุตร

คำนำ

ความท้าทายที่ยิ่งใหญ่ของคนอำนาจเจริญในทศวรรษนี้คือความสามารถที่จะขับเคลื่อนให้เกิดการเปลี่ยนแปลงชุมชนท้องถิ่นไปสู่การจัดการตนเองให้ดียิ่งขึ้น โดยทำให้ทุกระบบของคนอำนาจเจริญเข้าสู่ **“ระบบของความซื่อตรง”** ที่เคารพในเกียรติยศของตนเอง **“ระบบกระจายอำนาจ”** ที่มุ่งปลดปล่อยสร้างความเป็นไทให้กับคนอำนาจเจริญ และ **“ระบบสิทธิอันชอบธรรม”** ของประชาชนในระบอบประชาธิปไตยที่ควรจะสามารถจัดการตนเองได้อย่างมีอิสระ ซึ่งทั้งหมดนี้ต้องทำอย่างรอบคอบให้เป็นที่ยอมรับของทุกฝ่าย

ถึงวันนี้แม้วิถีความคิดของคนอำนาจเจริญมีความแตกต่างหลากหลาย มีคนที่หวังจะเห็นการปฏิวัติเปลี่ยนแปลงให้ฐานรากเป็นเจ้าของงานพัฒนาอย่างเต็มรูปแบบ มีคนที่ยังรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีทางการขับเคลื่อนที่อยู่ในรูปแบบดั้งเดิม รักษาข้าวอำนาจดั้งเดิม มีคน que เลือกระบบใดก็ได้ซึ่งตนเชื่อว่าเหมาะสมกับการขับเคลื่อนทางสังคม และมีคนที่ทำทุกวิถีทางตามความเชื่อความศรัทธาของตนเองอย่างสุดซึ้ง สุดโต่ง เหล่านี้ล้วนเป็นปรากฏการณ์และวิวัฒนาการของคนอำนาจเจริญที่เห็นอยู่ในปัจจุบัน

มุมมองที่สะท้อนให้เห็นภาพของคนอำนาจเจริญที่ชัดเจน ถึงก้าวต่อไปในอนาคตข้างหน้าแต่ละย่างก้าวควรดำเนินไปอย่างมีจุดหมายปลายทาง

อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งคนอำนาจเจริญจำเป็นต้องร่วมกันกำหนดนโยบายที่ชัดเจนเป็น “**ธรรมนูญประชาชนคนอำนาจเจริญ**” และต้องถูกใช้เป็นยุทธศาสตร์สำคัญ เพื่อเปลี่ยนผ่านคนอำนาจเจริญจากยุคปัจจุบันไปสู่อนาคตในระยะยาว ที่มีความเข้าใจที่ชัดเจนในประวัติศาสตร์และความซับซ้อนของวิถีปัจจุบันของคนอำนาจเจริญ มีวิธีการเปลี่ยนแปลงคนอำนาจเจริญไปสู่การจัดการตนเองที่เป็นรูปธรรม และการมีธรรมนูญประชาชนซึ่งมุ่งสร้าง “อนาคตระยะยาว” ให้กับคนอำนาจเจริญ

เหตุผลในการจัดทำธรรมนูญประชาชนคนอำนาจเจริญ เพื่อเป็นเครื่องมือในการวางกรอบระเบียบกติกาของชุมชน ร่วมกับหน่วยงานภาครัฐและภาคีที่เกี่ยวข้อง สำหรับใช้เป็นมาตรการปฏิบัติเพื่อสร้างประชาธิปไตยชุมชน เป็นกรอบและแนวทางในการกำหนดนโยบาย ยุทธศาสตร์ แผนพัฒนา และการดำเนินการที่เกี่ยวข้องกับชุมชนท้องถิ่น อนาคตจะมีการยกร่างธรรมนูญประชาชนคนอำนาจเจริญ เป็นพระราชบัญญัติจังหวัดจัดการตนเอง โดยจะให้ประชาชนรักษาการในข้อบัญญัตินี้

ช่วยแสดงตนด้วย... คนอำนาจเจริญ.... การมีธรรมนูญประชาชนคนอำนาจเจริญจะเป็นพื้นที่กลางให้กับทุกคนได้ร่วมกันกำหนดอนาคตของคนอำนาจเจริญต่อไป

ปฏิรูปประเทศไทยให้ชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเอง

ปัจจุบันสังคมไทยเผชิญกับวิกฤตทางสังคมที่รุนแรงขึ้นเรื่อยๆ ด้วยความสลับซับซ้อนและการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของสังคมโลก นอกจากปัญหาเศรษฐกิจ สังคม การเมืองแล้ว ยังเกิดปัญหาความเสื่อมโทรมของสภาพแวดล้อม การแย่งชิงทรัพยากร รวมทั้งอิทธิพลของสื่อและเทคโนโลยีที่กระตุ้นการบริโภค จนทำให้ละเลยรากเหง้าภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมทั้งชุมชนท้องถิ่นได้รับผลกระทบจากนโยบายการพัฒนาประเทศตามโครงการต่างๆ ของรัฐบาลหรือภาคเอกชน ทั้งหมดกำลังจะแปรมาเป็นปัญหาความขัดแย้งพื้นฐานสำคัญ ที่จะบ่งชี้ทิศทางของสังคมไทยในอนาคต

ปัญหาเหล่านี้สะท้อนให้เห็นว่า ทิศทางการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติที่ดำเนินมาแล้ว ๓ ทศวรรษ เป็นแนวทางการรวมศูนย์อำนาจ ส่งผลให้ระบบคิดหรือวิถีคิดของชาวบ้าน หรือชุมชนถูกรอบงำด้วยกระแสนิยม ในกระแสโลกาภิวัตน์ ท่ามกลาง ความเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างสังคมไทยเกือบทุกด้าน ส่งผลกระทบต่อ ความเหลื่อมล้ำของการกระจายอำนาจและการจัดการทุนทางสังคม ที่ ส่งผลต่อความยากจนของประชาชนที่รุนแรงขึ้น ความไม่เท่าเทียมกันในการพัฒนาพื้นที่ รวมถึงความไม่เท่าเทียมในเรื่องบริการพื้นฐาน ซึ่งความเปลี่ยนแปลงบางครั้งก็รุนแรงจนเป็นวิกฤตการณ์

ภายใต้ความเปลี่ยนแปลงทั้งหมดได้เป็นแรงผลักดันให้ชุมชนท้องถิ่นร่วมกันจัดการตนเองทั้งการทำแผนชุมชน การจัดการสวัสดิการชุมชน การจัดการทุนของชุมชน การจัดการทรัพยากรสิ่งแวดล้อม เกษตรอินทรีย์ เป็นต้น รวมถึงการจัดให้มีสภาผู้นำชุมชนเพื่อเปิดเวทีแลกเปลี่ยน ในการหาแนวทางแก้ไขปัญหาด้านต่างๆ นำไปสู่การสร้างเป้าหมายร่วมกันของชุมชนท้องถิ่น ประกอบกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๐ มุ่งสู่ “สังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน” ได้กำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนา ๕ ยุทธศาสตร์ ซึ่งในจำนวนนี้มี ๓ ยุทธศาสตร์ที่เอื้ออำนวยต่อการ จัดพัฒนาขบวนองค์กรชุมชนในพื้นที่ได้เป็นอย่างดี ยุทธศาสตร์เหล่านั้น ได้แก่ การพัฒนาคุณภาพคนและสังคมไทยสู่สังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ การสร้างความเข้มแข็ง

ของชุมชนและสังคมเป็นรากฐานที่มั่นคงของประเทศ และการเสริมสร้าง
ธรรมาภิบาลเพื่อการบริหารจัดการประเทศสู่ความยั่งยืน (คณะกรรมการ
ส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคมแห่งชาติ, ๒๕๕๐, น. ๒๓) โดยให้
ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของทุกภาคีพัฒนาจากทุกภาคส่วน เพื่อฝึก
พลังความร่วมมือตามบทบาทความรับผิดชอบร่วมกัน เป็นการกระจาย
อำนาจการบริหารจัดการประเทศสู่ภูมิภาค ท้องถิ่น และชุมชนเพิ่มขึ้น
อย่างต่อเนื่อง โดยพัฒนาศักยภาพและกระจายอำนาจการตัดสินใจให้
ท้องถิ่นมีบทบาทสามารถรับผิดชอบในการบริหารจัดการบริการสาธารณะ
ตลอดจนแก้ไขปัญหาที่ตอบสนองความต้องการของประชาชนในพื้นที่
พร้อมทั้งเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นของ
ตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๕๐
มาตรา ๘๗ ที่มุ่งหวังให้เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชนในการปกครอง
ภายใต้ระบอบประชาธิปไตย ทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับประเทศ
(สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, ๒๕๕๐, น. ๓๙)

ปฏิรูปประเทศไทยให้ชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเองนำไปสู่การ
ปฏิบัติในระดับพื้นที่ ยุทธวิธีที่สำคัญในการปฏิรูปประเทศไทยอีกอย่างหนึ่ง
ก็คือการขับเคลื่อนการจัดสมัชชาปฏิรูปในระดับพื้นที่ ด้วยการ “ส่งเสริม
และสนับสนุนให้เกิดการรวมตัว ร่วมคิด ร่วมทำ ในทุกเรื่อง ทุกพื้นที่”
เพื่อให้เกิดการปฏิรูปเพื่อปฏิบัติการไปพร้อมกันอย่างกว้างขวางและ
หลากหลาย

คนอำนาจเจริญ สู้ความอยู่เย็นเป็นสุข

ขบวนองค์กรชุมชนจังหวัดอำนาจเจริญ มีพัฒนาการการเคลื่อนไหว ขบวนการในพื้นที่เป็นเวลายาวนาน นับตั้งแต่สถานการณ์ทางการเมืองในเดือน ตุลาคม ๒๕๑๖ ในช่วงประชาธิปไตยเบ่งบาน จนถึง ตุลาคม ๒๕๑๙ สถานการณ์ความขัดแย้งทางการเมือง ส่งผลกระทบต่อขบวนองค์กรชุมชน ในท้องถิ่น ทำให้คนที่มีความคิดทางการเมืองแตกต่างจากรัฐ ต้องหนีภัย การเมืองเข้าร่วมกับขบวนการพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยในป่า ซึ่ง ความเคลื่อนไหวในช่วงนี้ ภาคประชาชนเริ่มมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางการพัฒนาตนเองมากขึ้น

ในช่วงปี ๒๕๔๐-๔๓ เกิดการรวมตัวกันของขบวนชุมชนภายใต้ ประเด็นการสนับสนุนจากแหล่งทุน เช่น เศรษฐกิจ เครือข่าย การจัดสวัสดิการกับผู้ด้อยโอกาส รวมถึงการจัดโครงสร้าง/กลไกการดำเนินงาน เช่น มีคณะทำงานระดับจังหวัดที่มาจากผู้แทนองค์กรชุมชน หน่วยงานในพื้นที่ มีบทบาทเฉพาะ เช่น คณะทำงานฝ่ายกลั่นกรองโครงการ ฝ่ายพัฒนาศักยภาพโครงการ ฝ่ายประเมินโครงการ ฝ่ายพิจารณาโครงการ และคณะทำงานพิจารณาโครงการระดับภาค

จนถึงปี ๒๕๔๔-๔๖ องค์กรภายนอกต่างๆ เข้ามาสนับสนุนขบวน องค์กรชุมชนอย่างเป็นรูปธรรมมากขึ้น นอกเหนือจากภาคีภาครัฐใน ท้องถิ่นที่มีบทบาทสำคัญมาก่อนหน้านี้ เช่น พัฒนาชุมชน และการศึกษา

นอกโรงเรียน ฯลฯ องค์การภายนอกที่สำคัญ ได้แก่ สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) และสถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา (LDI) โดยมีงานเสริมสร้าง ขบวนการองค์กรชุมชนที่สำคัญ ก็คือ โครงการวิจัยเศรษฐกิจชุมชน ๒๐๐ อำเภอ โครงการชีวิตสาธารณะ และโครงการจัดทำแผนชุมชน เป็นกลไก ในการพัฒนาความเข้มแข็งแก่ชุมชน

ต่อมามีการจัดตั้งกลไกการทำงานพัฒนาท้องถิ่นในระดับจังหวัด และเชิงประเด็นนี้อย่างเป็นรูปธรรมมากขึ้นในปี ๒๕๔๗-๒๕๔๙ จากการสนับสนุนทรัพยากรสำคัญๆ จาก ศตจ.ปชช. ผ่านประเด็นงานต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการริเริ่มจากงานเครือข่ายแผนชุมชน ซึ่งมีการพัฒนา และเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้แก่แกนนำตำบล รวมทั้งผู้ว่าราชการ จังหวัดอำนาจเจริญ ในขณะนั้นได้ให้การสนับสนุนงบประมาณการศึกษาดูงาน และการฝึกอบรมพี่เลี้ยงหน่วยงานราชการ ในเรื่องการจัดทำแผน ชุมชน จนกระทั่งเกิดกลไกระดับจังหวัดที่มาจากประเด็นงานต่างๆ ใน ท้องถิ่น

ปี ๒๕๕๐ เป็นต้นมา ขบวนการองค์กรชุมชนใช้ยุทธศาสตร์การฟื้นฟู ชุมชนท้องถิ่น โดยการจัดระบบโครงสร้างความสัมพันธ์ระหว่างองค์กร ชุมชนแนวราบ ซึ่งมีการจัดกลไกเชิงประเด็นที่เน้นการรับผิดชอบหลัก ๑ คนต่อประเด็น และรับผิดชอบไม่เกินคนละ ๒ ประเด็น ในระยะนี้จึงเกิด ประเด็นประเด็นใหม่ๆ เพิ่มเติมอีก คือ ประเด็นทางสังคม บ้านมั่นคง ที่ดิน เด็กและสตรี เศรษฐกิจกองทุนชุมชน สื่อ โดยมีกลไกสำคัญในการ ดำเนินงานที่กำลังก่อรูปร่าง ก็คือ สภาองค์กรชุมชนตำบล และยกระดับสู่

สภาองค์กรชุมชนในระดับจังหวัดต่อไป นอกจากนี้ยังมีการจัดทำแผนงานแบบมีส่วนร่วมระหว่างองค์กรชุมชน เครือข่าย และภาคีพัฒนาต่างๆ มากขึ้น จนก่อให้เกิดการบูรณาการทั้งในด้านแผนงาน และงบประมาณร่วมกันเกิดขึ้น

จนกระทั่งในปี ๒๕๕๑ ขบวนการองค์กรชุมชนได้ยึดแนวทางในการดำเนินงานตาม พ.ร.บ.สภาองค์กรชุมชนตำบล พ.ศ.๒๕๕๑ ซึ่งกฎหมายดังกล่าวได้สร้างความชอบธรรมแก่ขบวนการองค์กรชุมชน จึงมีการจัดตั้งสภาองค์กรชุมชนตำบลในพื้นที่จังหวัดอำนาจเจริญ จนถึงปัจจุบันครบ ๖๓ พื้นที่ ในช่วงที่ผ่านมาได้จัดเวทีสภาองค์กรชุมชนตำบลระดับจังหวัด มีการคัดเลือกตัวแทนให้ไปเป็นสมาชิกสภาพัฒนาการเมือง ๑ คน และตัวแทนสภาองค์กรชุมชนตำบลระดับชาติ ๒ คน นอกจากนี้ ยังมีการสรุปผลการดำเนินงาน และวิเคราะห์สถานการณ์ เพื่อจัดทำแผนงานระดับตำบล และจังหวัด จวบจนปัจจุบันพบว่ามีรูปแบบงานพัฒนาอย่างเป็นรูปธรรมใน ๘ ประเด็น ๕๖ ตำบล ๘ เทศบาล ๗ อำเภอ รวม ๗๓ เครือข่าย ๑,๔๑๐ องค์กร รายละเอียดดังนี้

- ๑) สวัสดิการ (กองทุนไต่บ้าน) ครอบคลุมพื้นที่ ๕๖ ตำบล ๖๓ อปท. ๗ อำเภอ
- ๒) สังคม (เด็ก ผู้หญิง บ้านมั่นคงและป้องกันยาเสพติด) สามารถแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัย ๙ ชุมชน ๔๐ ครัวเรือน
- ๓) เกษตรอินทรีย์ รวม ๑๘ ตำบล ๖ อำเภอ
- ๔) ที่ดินที่ทำกิน รวม ๓ ตำบล ๒๘ หมู่บ้าน
- ๕) ทรัพยากร รวม ๙๓ กลุ่ม/องค์กร ๕ ตำบล ๓ อำเภอ
- ๖) แผนแม่บทชุมชน รวม ๖๓ หมู่บ้าน ๗ อำเภอ

๗) สื่อภาคประชาชน

๘) เศรษฐกิจและทุนชุมชน รวม ๒ องค์กร

จากบทเรียนที่เป็นรูปธรรม และแนวทางการพัฒนาของขบวนการองค์กรชุมชนใน ๘ ประเด็นดังกล่าว ตัวแทนคณะทำงานที่ได้เข้าร่วมประชุมกับผู้ว่าราชการจังหวัด และภาคีภาครัฐที่เกี่ยวข้อง เมื่อวันที่ ๒๙ เมษายน ๒๕๕๒ จึงได้มีการเสนอรูปแบบการทำงานร่วมกันระหว่างภาคีภาครัฐในการหนุนเสริมการขับเคลื่อนงานพัฒนาของภาคประชาชนให้เป็นไปตามเป้าหมาย จึงได้มีการเสนอให้จัดตั้งกลไกการประสานงานความร่วมมือระหว่างภาคประชาชน กับ หน่วยงานภาคีภาครัฐในจังหวัด โดยผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นผู้ลงนามคำสั่งแต่งตั้ง เพื่อทำหน้าที่ในการประสานงาน การบูรณาการแผนงานยุทธศาสตร์ของจังหวัดกับแผนงานยุทธศาสตร์ภาคประชาชนอย่างมีบูรณาการมากยิ่งขึ้น

ต่อมาในปี ๒๕๕๒ ขบวนการองค์กรชุมชนได้ปรับยุทธศาสตร์ และแนวทางในการทำงาน เพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์ด้านนโยบายรัฐ โดยใช้กลไก “สภาองค์กรชุมชนตำบล” เป็นหัวใจสำคัญในการบูรณาการงานพัฒนาท้องถิ่นที่ยั่งยืนร่วมกับภาคีพัฒนาทุกภาคส่วน องค์กรชุมชนจึงได้ร่วมกันกำหนดยุทธศาสตร์การทำงานพัฒนาชุมชนท้องถิ่นภายใต้กลไกดังกล่าวไว้ ๕ ด้านด้วยกัน ดังนี้

ยุทธศาสตร์ที่ ๑. พลังชุมชนท้องถิ่น

ยุทธศาสตร์ที่ ๒. พลังทางสังคม

ยุทธศาสตร์ที่ ๓. พลังความรู้

ยุทธศาสตร์ที่ ๔. พลังภูมิปัญญาท้องถิ่น

ยุทธศาสตร์ที่ ๕. พลังสื่อสาธารณะ

กว่า ๓ ทศวรรษที่ผ่านมา เครือข่ายในจังหวัดอำนาจเจริญ ได้ก่อให้เกิดรูปแบบการทำงานพัฒนาท้องถิ่นที่ยั่งยืนอย่างเป็นรูปธรรม และสามารถขยายผลการพัฒนาออกไปเป็นที่ยอมรับของสังคมในวงกว้าง ทั้งในท้องถิ่น และภูมิภาค ดังนั้น รูปแบบ และแนวทางการพัฒนาท้องถิ่น จึงมีการใช้บทเรียนการทำงานขององค์กรชุมชนจังหวัดในการเป็นแนวทาง ในการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยคำนึงถึงความเหมาะสมกับภูมิโนทัศน์ท้องถิ่น และแนวทางการทำงานร่วมกันกับภาคีพัฒนาทุกภาคส่วนเป็นแนวทาง สำคัญ

จากพัฒนาการทางสังคมของชุมชนจังหวัดอำนาจเจริญ คน อำนาจเจริญกำหนดอนาคตที่สำคัญก็คือ การหนุนเสริมพลังประชาชน ในท้องถิ่นในทุกมิติ ทุกระดับ ร่วมกับภาคีพัฒนาในประเด็นเฉพาะที่ แตกต่าง และประเด็นร่วมกันในวงกว้าง เพื่อสร้างความร่วมมือของทุก ภาคส่วนในการสร้างสรรค์สังคมบนพื้นฐานความแตกต่างอย่าง หลากหลาย โดยมีเป้าหมายหนึ่งเดียว คือ ความสันติสุข ตามปรารถนา สูงสุดของมวลมนุษย ภายใต้อำนาจการขับเคลื่อนเพื่อเปลี่ยนแปลงสังคม ให้บรรลุเป้าหมาย

จากจังหวัดนำร่องประชาธิปไตยชุมชน

สู่ธรรมนูญประชาชนคนอำนาจเจริญ

เป้าหมาย : ปี ๒๕๕๕ คนอำนาจเจริญจัดการตนเอง

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อส่งเสริมการเมืองภาคพลเมืองให้เข้มแข็ง สู่สังคมประชาธิปไตยภายใต้รัฐธรรมนูญ พ.ศ.๒๕๕๐

๒. เพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการแก้ไขและพัฒนาท้องถิ่นตนเองให้อยู่เย็นเป็นสุข

๓. เพื่อสร้างจังหวัดต้นแบบในการบูรณาการงานเชิงพื้นที่จากทุกภาคส่วน

การเปลี่ยนแปลงอำนาจเจริญด้วยพลังของพลเมือง พลังของภาคประชาชน ดังนั้นการทำงานของขบวนจังหวัดจึงต้องปรับเปลี่ยนตั้งแต่ความคิด ต้องคิดที่จะจัดการตนเอง แก้ไขปัญหาของตนเอง พัฒนาไปสู่ความคิดที่จะสร้างอำนาจเจริญให้อยู่เย็นเป็นสุขด้วย ๓ ขั้นตอน ๕ พลัง

๓ ขั้นตอน

๑. สร้างพลเมือง : พัฒนาประชาชนให้เป็นพลเมือง คิดในเรื่องส่วนรวมมากขึ้น

๒. ขึ้นปฏิบัติการ : มีปฏิบัติการสร้างพลเมืองในระดับพื้นที่ หมู่บ้าน ตำบล ที่ผ่านมามีองค์กรภาครัฐที่เข้ามาจัดตั้งจำนวนมาก และทำงานในประเด็นของตนเองเท่านั้น ขาดคนที่คิดเรื่องส่วนรวม จึงจะใช้กระบวนการแกนนำในระดับสภาองค์กรชุมชน ชักชวนแกนนำในระดับหมู่บ้านมาร่วมคุยกัน

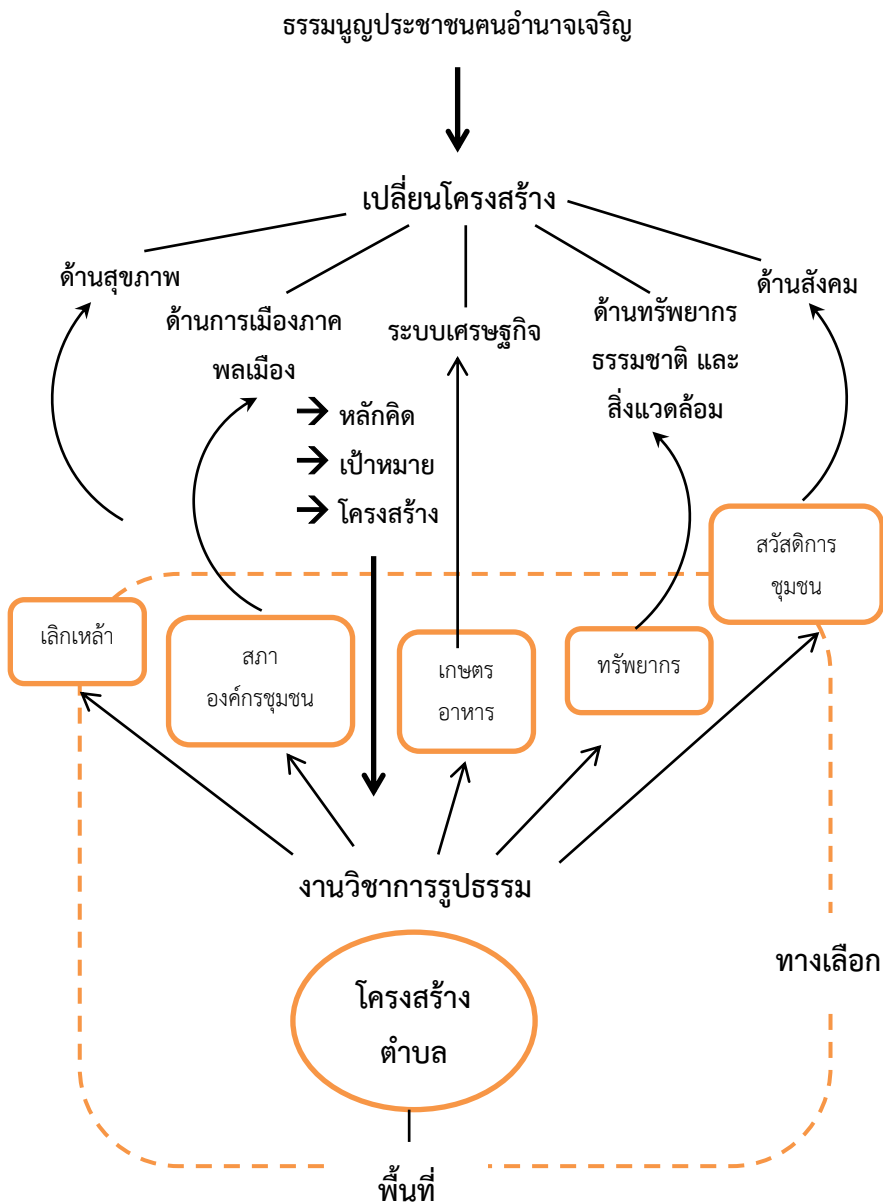
อย่างไม่เป็นทางการ เป็นเวทีชาวบ้าน เพื่อจะพัฒนาระบบวิธี
คิดของตนเอง คิดทุกเรื่องที่เป็นเรื่องของชุมชน และแต่ละ
พื้นที่จะเอาแผนของแต่ละพื้นที่มารวมกัน แล้วจะเสนอ
แผนพัฒนาตำบล และยกระดับเป็นแผนระดับจังหวัด ทำเวที
ใหญ่ของจังหวัดอำนาจเจริญในปี พ.ศ. ๒๕๕๕

๓. ประกาศตัวตน : มีเวทีประกาศเจตนารมณ์จังหวัด
อำนาจเจริญ จังหวัดอยู่เย็นเป็นสุข ด้วยข้อเสนอของ
ประชาชนชาวอำนาจเจริญ โดยตั้งเป้าในระยะสั้นที่ชัดเจน
เห็นพ้องร่วมกันทั้งขบวนการองค์กรชุมชนจังหวัดอำนาจเจริญก็
คือ อีก ๑ ปีนับจากนี้ พ.ศ. ๒๕๕๕ พี่น้องชาวจังหวัด
อำนาจเจริญ จะรวมพลังของชุมชนท้องถิ่น จำนวน ๑๐,๐๐๐
คน ประกาศเจตนารมณ์ผลักดัน “กฎหมายเพื่อจัดการ
ตนเอง”

ยุทธศาสตร์ ๕ พลัง

๑. พลังชุมชน : สร้างความเข้มแข็งสภาองค์กรชุมชนตำบล
๖๓ พื้นที่
๒. พลังทางสังคม : ภาคร่วมพัฒนา-สานพลัง
๓. พลังความรู้ : การวิจัยเชิงปฏิบัติการ-การจัดการความรู้
๔. พลังภูมิปัญญาท้องถิ่น : องค์กรความรู้ท้องถิ่น ข้อมูลชุมชน
๕. พลังสื่อ : สื่อสารสาธารณะ-สื่อท้องถิ่น เช่น วิทยุชุมชน
หนังสือพิมพ์ เอกสารเผยแพร่ เวทีเสวนาผ่านวิทยุ เป็นต้น

ธรรมนูญประชาชนคนอำนาจเจริญ เป็นเครื่องมือในการวางกรอบ
ระเบียบกติกาของชุมชน ร่วมกับหน่วยงานภาครัฐและภาคีที่เกี่ยวข้อง
สำหรับใช้เป็นมาตรการปฏิบัติเพื่อสร้างประชาธิปไตยชุมชน รวมทั้งเป็น
กรอบและแนวทางในการกำหนดนโยบาย ยุทธศาสตร์ แผนพัฒนา และ
การดำเนินการที่เกี่ยวข้องกับชุมชนท้องถิ่น อนาคตจะมีการยกระดับ
ธรรมนูญประชาชนคนอำนาจเจริญ เป็นพระราชบัญญัติจังหวัดจัดการ
ตนเอง โดยจะให้ประชาชนได้มีส่วนสำคัญในพระราชบัญญัตินี้ต่อไป

ເສັດຈັ່ງໄດ້

ຈັ່ງໄດ້ “ຮຣຣມນູນ”

เอ็ดจิงได้ จิงได้“ธรรมนูญ”

“ธรรมนูญคือหลักยึด เป็นแนวทางการดำเนินชีวิตหรือแนวทางการดำเนินกิจกรรมการพัฒนา” มุมมองที่มีต่อคำว่า “ธรรมนูญ” ของนายวินิชย์ บุตรี ประธานในที่ประชุมสภาองค์กรชุมชนตำบลระดับจังหวัด จังหวัดอำนาจเจริญ เนื่องจากที่ผ่านมามีงานพัฒนาที่เกิดขึ้นในชุมชนส่วนใหญ่ เป็นการดำเนินโครงการตามภารกิจหลักของหน่วยงานหรือองค์กรแยกออกเป็นส่วนๆ ไม่ใช่ทั้งหมดของวิถีชีวิตชาวบ้าน เช่น “สวัสดิการชุมชน” ชาวบ้านเข้าใจแค่ว่าการทำสวัสดิการชุมชนเป็นการสงเคราะห์ช่วยเหลือและแบ่งปันกันในด้าน การเกิด แก่ เจ็บ ตาย เป็นส่วนใหญ่ ลืมมองการต่อยอดสวัสดิการชุมชนไปสู่การจัดการอบายมุข เหล้า บุหรี่ ปุ๋ยเคมี ที่เป็นต้นเหตุของการเจ็บป่วย “การจัดการทรัพยากร” จะมุ่งเน้นแค่การจัดการ ดิน น้ำ ป่า ไม่ได้มองคนหรือสัตว์ที่ใช้ชีวิตอยู่กับดิน น้ำ ป่า หรือมองก็มองภาพแยกส่วน เป็นต้น ดังนั้นโจทย์ใหญ่ของงานพัฒนาคือจะอย่างไรจึงจะสามารถแก้ไขปัญหาในชุมชนด้วยกิจกรรมการพัฒนาที่เป็นระบบเดียวกัน ไม่แยกส่วน ไข่มิตร่วมของคนส่วนใหญ่เป็นแนวทางเพื่อออกแบบกิจกรรมในการแก้ไขปัญหา ไม่ต้องคิดตามคนอื่น ไม่ต้องวิ่งตามหน่วยงาน ใครจะว่าอย่างไรก็ช่าง? นี่คือหัวใจหลักของการก่อเกิดธรรมนูญประชาชน คนอำนาจเจริญ ซึ่งเป็นการจำลองการบริหารงานระดับประเทศมาประยุกต์ใช้กับงานพัฒนาระดับชุมชน ตำบล และจังหวัด สอนทางกับทิศทางการพัฒนาปัจจุบัน โดยใช้หลักคิดที่ให้ ๓ ฝ่าย คือ ท้องถิ่น ท้องที่และภาคประชาชน ร่วมแรงร่วมใจเป็นหนึ่งเดียวในการจัดการปัญหาไม่ว่าจะเป็นด้านการเมืองภาคพลเมือง สังคม เศรษฐกิจ

ชุมชน สุขภาพ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในระดับตำบลสู่การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างระดับจังหวัด

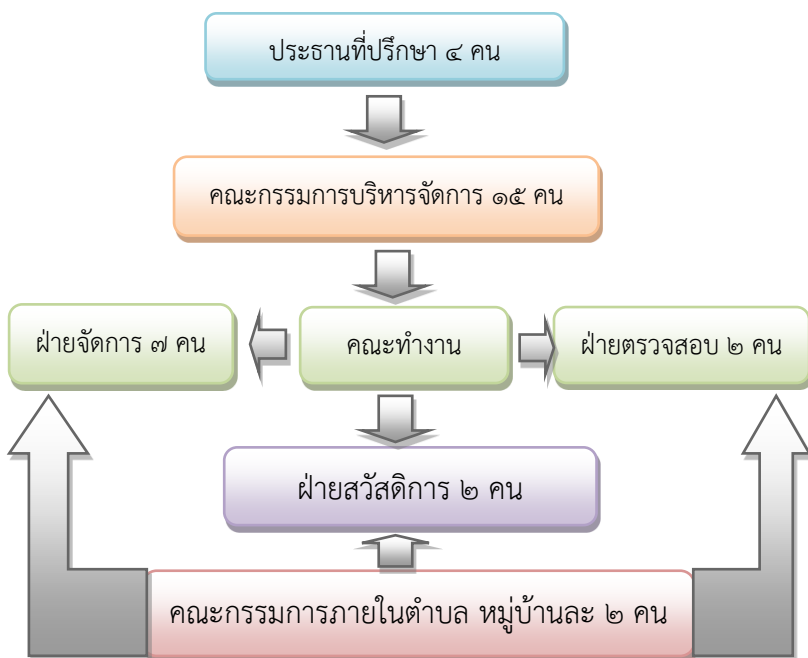
แม้ว่าธรรมนูญประชาชน คนอำนาจเจริญ มีเป้าหมายในการขับเคลื่อน ๖ ด้านคือ การเมืองภาคพลเมือง สังคม เศรษฐกิจชุมชน สุขภาพ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และ การรับรู้ข้อมูล การเข้าถึงและการกระจายข่าวสาร แต่ไม่ได้หมายความว่างานพัฒนาที่เกิดขึ้นในชุมชน ตำบล หรือจังหวัด มีเพียง ๖ ด้านเท่านั้น แต่เนื่องจากแนวคิดของคนอำนาจเจริญคือ “งานบางงานสามารถเชื่อมโยงไปสู่งานอื่นได้” แม้ว่าจะไม่กล่าวถึง เช่น สวัสดิการชุมชน ต้องเป็นการดูแลเอื้อเฟื้อกันมากกว่าการ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ซึ่งสวัสดิการชุมชนส่วนใหญ่มีฐานมาจากกองทุนสัจจะสะสมทรัพย์ โดยกองทุนสัจจะสะสมทรัพย์เป็นลักษณะการออม การลงขัน เป็นสถาบันการเงินระดับหมู่บ้านที่สามารถให้สินเชื่อกับคนในชุมชน สนับสนุนด้านอาชีพ เป็นต้น ส่วนกองทุนสวัสดิการชุมชนเป็นกองทุนที่ต่อยอดจากกองทุนสัจจะสะสมทรัพย์ ไม่เน้นการกู้เงิน แต่เป็นกองทุนที่ช่วยเหลือเกื้อกูลคนในชุมชน สนับสนุนทั้งด้านสุขภาพ ช่วยเหลือคนเจ็บ พัฒนาอาชีพ สงเคราะห์คนพิการ สนับสนุนการศึกษาของให้กับเด็กและเยาวชน อย่างเช่นพื้นที่ ต.เสนางคนิคม อ.เสนางคนิคม จ.อำนาจเจริญ ที่จัดตั้ง**กองทุนสัจจะสวัสดิการไต้หวัน ตำบลเสนางคนิคม**ขึ้น บนฐานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งเศรษฐกิจพอเพียงในความหมายของคนเสนางคนิคม หมายถึง เศรษฐกิจที่สามารถอุ้มชูตนเองได้ ให้ความพอเพียงกับตนเอง อยู่ได้โดยไม่ต้องเดือดร้อน โดยต้องสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจของตนเองให้ดีเสียก่อน คือ ตั้งตัวให้มีความพอกินพอใช้ ไม่ใช่มุ่งหวังแต่จะทุ่มเท สร้างความเจริญ ยกเศรษฐกิจให้รวดเร็ว แต่เพียงอย่างเดียว เพราะผู้ที่มีอาชีพและฐานะเพียงพอที่จะพึ่งตนเอง

ย่อมสามารถสร้างความเจริญก้าวหน้าและฐานะทางเศรษฐกิจขั้นที่สูงขึ้น
ไปตามลำดับต่อไปได้ ยึดทางสายกลาง ใช้หลักการพึ่งตนเอง ๕ ประการ
คือ ด้านจิตใจ สังคมทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เทคโนโลยีและ
เศรษฐกิจ

การจัดสวัสดิการภาคประชาชน ในระดับชุมชน ต.เสนางค
นิคม จัดตั้งขึ้นในปี ๒๕๔๘ เป็นการนำความรู้ประสบการณ์จากกลุ่มสัจจะ
สะสมทรัพย์ บ้านนาสะอาด ต.เสนางคนิคม ที่ได้ดำเนินการอยู่แล้วมาเป็น
ครุต้นแบบ โดยเริ่มจากการที่พระครูสุทธิเขตวรกิจ เจ้าอาวาสวัดนาสะอาด
พร้อมด้วยคณะกรรมการหมู่บ้านเข้าร่วมรับฟังโครงการวิจัยชีวิตสาธารณะ
ท้องถิ่นน่าอยู่อาศัย จังหวัดอำนาจเจริญ ศึกษาโดยมูลนิธิสาธารณสุข
แห่งชาติ ทำให้มีโอกาสได้แลกเปลี่ยนระบบการจัดสวัสดิการชุมชนนำไปสู่
การจัดตั้งสวัสดิการของจังหวัดอำนาจเจริญ เริ่มต้นด้วยกองทุนสวัสดิการ
ไต่บ้านระดับหมู่บ้าน และขยายแนวคิดการจัดสวัสดิการชุมชนไปยัง
หมู่บ้านใกล้เคียง เชื่อมโยงเป็นกองทุนสวัสดิการชุมชนระดับตำบล และ
ค่อยๆ ขยายต่อไปยังตำบลใกล้เคียง

ระยะเริ่มต้นมีตำบลที่มีการจัดสวัสดิการภาคประชาชนพร้อมกัน
ในขณะนั้นมี ๓ ตำบล คือ ต.เสนางคนิคม อ.เสนางคนิคม ต.เปือย อ.ลือ
อำนาจ และ ต.นาผือ อ.เมือง มีการเก็บค่าธรรมเนียมแรกเข้าของสมาชิก
คนละ ๑๐ บาท ฝากออมสัจจะฯ เดือนละ ๓๐ บาท สมาชิกจำนวน ๑๕๔
คน เมื่อครบ ๑ ปี มีเงินจำนวน ๕๔,๐๐๐ บาท สถานที่จัดตั้งอยู่ วัดนา
สะอาด เปิดทำการทุกวัน ที่ ๔ ของเดือน กลุ่มกองทุนสัจจะสวัสดิการไต่
บ้าน เมื่อครบ ๖ เดือน จะนำเงินจากกองทุนมาช่วยเหลือให้กับสมาชิกใน

เรื่อง เกิด-แก่-เจ็บ-ตาย เมื่อมีการจัดตั้งกองทุนสัจจะสวัสดิการไต่บ้านมา
ได้ระยะหนึ่ง จึงประสานความร่วมมือกับองค์การบริหารส่วนตำบลเสนางค
นิคมและสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน(องค์การมหาชน) ได้รับงบประมาณ
สนับสนุนรวม ๑๑๐,๐๐๐ บาท บริหารจัดการกองทุนร่วมกันโดย
โครงสร้างหลัก ดังนี้

หลักการสำคัญในการทำงานของคณะกรรมการกองทุนฯ
“ซื่อสัตย์ อดทน ซื่อสัตย์ และมีศีลธรรม”

คำมันสำคัญในการทำงานของ คณะทำงานกองทุนฯ ถือเป็นเรื่อง ศักดิ์สิทธิ์ที่ทุกคนพร้อมปฏิบัติตาม เห็นได้จากต้นแบบกองทุนฯ บ้าน นาสะอาด ที่หลังจากสมาชิกกองทุนฯ ทุกคนร่วมกันออกระเบียบ ข้อบังคับที่อิงกับวิถีชีวิตไม่ใช้ กฎระเบียบที่อิงกับกฎหมาย ใน การยึดถือปฏิบัติ คณะทำงานจะ

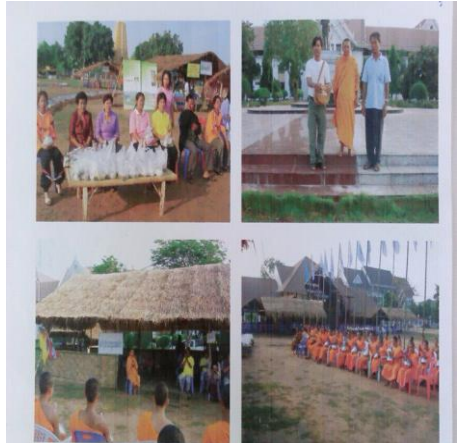
นำระเบียบข้อบังคับนั้นใส่พานและกล่าวคำปฏิญาณต่อหน้าพระประธาน อันเป็นที่เคารพนับถือของคนในชุมชน หลักปฏิบัติสำคัญของคณะทำงาน คือ

- คณะกรรมการและสมาชิกทุกคนมีศีลธรรมเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ
- การมีคารวะธรรมต่อกัน คือ เคารพเชื่อฟังคำแนะนำของผู้มี ประสิทธิภาพ
- การมีสัจจะต่อกัน ตามระเบียบข้อบังคับของกองทุนฯ จะ สวัสดิการไ้บ้าน..
- การบริหารเวลาทำงานของกรรมการ ต่อเพื่อนสมาชิก
- ต้องมีความเป็นพี่เป็นน้องเสมือนครอบครัวเดียวกัน
- ใช้การประชุมเป็นเวทีสร้างความเข้าใจ ปรีกษาหารือ แลกเปลี่ยน ปัญหาร่วมกัน
- ยึดหยุ่นในกฎกติกา ตามหลักเหตุและผล ความจำเป็นของ สมาชิก

- ได้เงินมาจากการทำบุญสัจจะเดือนละ ๓๐ บาท ของสมาชิกในชุมชน มีการพัฒนาคนใช้หลักศาสนาวัฒนธรรม มีความเสียสละ เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม ไม่เห็นแก่ตัว เปิดใจกว้าง และตัดสินใจอย่างมีเหตุผล มุ่งมั่นในการทำงานให้สำเร็จด้วยจิตอาสาพัฒนาคน พัฒนาชาติ มีศีลธรรม

เหตุผลนี้จึงเป็นปัจจัยที่ทำให้กองบุญสัจจะสวัสดิการไทบ้าน ต.เสนางคนิคม สามารถขยายจำนวนสมาชิกจาก ๑๕๔ คน เป็น ๑,๒๑๓ คน มีเงินกองบุญฯ ๒,๖๘๐,๖๗๐ บาท ในปัจจุบัน (สมาชิกสมทบ ๑,๘๔๕,๒๔๐ บาท องค์กรบริหารส่วนตำบลสมทบ ๓๐,๐๐๐ บาท สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน สมทบ ๑๐๐,๐๐๐ บาท และ รัฐบาลสมทบในปี ๒๕๕๓-๒๕๕๔ จำนวน ๗๐๕,๔๓๐ บาท) นอกจากนี้ การที่ต้นแบบกองบุญฯ ในพื้นที่หมู่บ้านนาสะอาด มีแกนนำเข้มแข็งก็เป็นสาเหตุที่ทำให้กองบุญฯ สามารถบริหารจัดการได้อย่างโปร่งใส เนื่องจาก คนในหมู่บ้านนาสะอาดส่วนใหญ่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ไท ที่โยกย้ายจากประเทศเวียดนาม ผ่านประเทศลาว เข้ามาทาง จ.มุกดาหาร และเป็นบ้านภูไทบ้านเดียวในตำบลเสนางคนิคม มีประวัติศาสตร์การต่อสู้มายาวนาน เป็นเขตพื้นที่สีแดงที่มีการต่อสู้ของคอมมิวนิสต์ ด้วยเอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์ทำให้คนในชุมชนมีความโดดเด่นด้านความสามัคคี เคารพนับถือพระสงฆ์และผู้นำเป็นอย่างมาก จึงทำให้การขยายจำนวนสมาชิกจากหลักร้อยเป็นหลักพันได้ไม่ยาก และความโดดเด่นเรื่องความสามัคคีของผู้นำบวกกับความน่าเชื่อถือของพระครูสุทธิเขตวรภิกขโกณี่เองที่ทำให้สามารถขยายจำนวนสมาชิกจากหมู่บ้านไปเป็นตำบล อำเภอ จังหวัด เป็นลำดับ

การจัดสวัสดิการ เริ่มแรก
ช่วยเหลือสมาชิกแค่การเกิด แก่
เจ็บ ตาย ปัจจุบันตัดเรื่องการดูแล
คนแก่ออกเนื่องจากมีหน่วยงาน
ภาครัฐเข้ามาดูแลเป็นประจำ
ปัจจุบันจึงเหลือเพียงการจัด
สวัสดิการเพื่อ การเกิด แต่งงาน
เจ็บป่วย ตาย ไฟไหม้บ้าน งาน
บวชและงานทอดกฐิน โดยมี

เงื่อนไขที่จะช่วยเหลืองานบวชและงานทอดกฐินที่ปลอดเหล้าเท่านั้น
สาเหตุที่ต้องสนับสนุนการจัดงานปลอดเหล้า เนื่องจากมีแนวคิดงานพัฒนา
ในพื้นที่ที่มีงานปลอดเหล้าอยู่เดิม เช่น งานศพปลอดเหล้า จึงนำแนวคิด
สวัสดิการไปเชื่อมต่อ เพื่อลดภาระในการดูแลเรื่องสุขภาพ ซึ่งการ
ช่วยเหลือแต่ละด้านจะวิเคราะห์และกำหนดร่วมกัน ค่อยๆ ขยายไปเรื่อง
อื่นโดยคำนึงถึงความมั่นคงและยั่งยืนของกองทุนฯ

แม้ว่าความเข้มแข็งของกองทุนฯ จะสวัสดิการจะมาจากฐาน
กองทุนสัจจะสะสมทรัพย์ แต่การขับเคลื่อนกองทุนฯ ระดับตำบลและ
จังหวัดเป็นเรื่องที่ต้องใช้พลังความสามัคคี และปัจจัยหลายๆ อย่างควบคู่
กันไป เช่น *การจัดความสัมพันธ์ภายใน* เพื่อนำไปสู่การบริหารจัดการที่ดี
มีแนวคิดในการทำงานที่ใช้วิธีการไปเรียนรู้จากเพื่อนแล้วนำมาปรับปรุง
ประยุกต์ใช้ให้เข้ากับสิ่งที่ตัวเองทำอยู่ให้ดียิ่งขึ้น การเปลี่ยนถ่ายคนทำงาน
เป็นรุ่นๆ หรือให้คนทำงานที่มีความสามารถต่างกันมาผสมผสานกัน จะได้

จัดเข้าสู่ระบบสวัสดิการภาคประชาชน ให้เป็นต้นแบบของอำเภอ พยายามสร้างการมีส่วนร่วม รับฟังเสียงสะท้อนจากสมาชิก ทั้งการแสดงความคิดเห็น แลกเปลี่ยน คำติชม ซึ่งการแนะนำถือว่าเป็นกำลังใจ และแนวทางการทำงาน ที่สำคัญกับคณะทำงานกองบุญฯ คือ การมาศึกษาดูงานของพื้นที่ หรือกลุ่มต่างๆ ทำให้รู้ว่า ต้องพัฒนาศักยภาพของกลุ่ม และตัวเองอยู่ตลอดเวลา การสนับสนุนงบประมาณจากหน่วยงาน/องค์กรต่างๆ เช่น สสส. พอช. ศตจ. ปชช. อบจ. พมจ. อบต. นอกจากนี้ยังมีการทำแผนแม่บทชุมชน ซึ่งการมีคณะกรรมการเข้าไปเป็นสมาชิก อบต. ทำให้การประสานงานเป็นไปได้ง่ายขึ้น

การจัดความ สัมพันธ์กับ

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ประสานความร่วมมือกับ นายก อบต. ในเรื่องการจัดการสวัสดิการให้ครอบคลุมพื้นที่ทั้งตำบล โดยให้เป็นแผนพัฒนาหนึ่งของตำบล ที่ อบต. สามารถสมทบงบประมาณ

ส่วนหนึ่งกับกลุ่ม หรือการคัดเลือกส่งคณะกรรมการเข้าสมัครเป็นสมาชิก อบต. ซึ่งสามารถประสานความร่วมมือด้านอื่นๆ ได้เป็นอย่างดี เช่น การใช้สถานที่ประชุม การสนับสนุนงบประมาณ จัดประชุมจัดอบรม ตลอดจนการขอยืมวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ ของ อบต. และ อบจ.

สวัสดิการเป็นช่องทางหนึ่งที่ทำให้สมาชิกรวมตัวกันในวิถีช่วยเหลือเกื้อกูล เช่น เรื่องบุญ ทำอย่างไรให้คนมาทำบุญ และทำอย่างไร

ให้คนช่วยเหลือกัน ไม่อยากให้เป็นการขอของหน่วยงาน เพราะเป็นวิถีชีวิตของเรา ทำอย่างไรให้เป็นการทำอย่างมีศักดิ์ศรี เป็นการฟื้นฟูวิถีเกลือกลับมา หากคิดอย่างนี้จะสามารถจัดการได้ ต้องอาศัย “ความอยาก” คือ อยากให้วิถีชีวิตดีขึ้น เมื่อก่อนพริกบ้านเหนือ เกลือบ้านใต้ เดิมคนเราเดินทางสู้กันลำบาก ถนนหนทางไม่สะดวกสบายเหมือนทุกวันนี้แต่หากมีงานบุญจะเดินทางไปหากันได้ ปัจจุบันต่างคนต่างอยู่ แม้ว่าถนนหนทางจะไปมาสะดวกแค่ไหน แต่ยังเห็นภาพการฝากของทำบุญไปกับคนอื่น จึงนึกอยากให้มาช่วยเหลือกัน ร่วมกันทำสวัสดิการ ทำบุญวันละบาท เราทำบุญแบบอื่น เช่น ถวายสังฆทานในวันนี้หวังจะได้บุญในชาติหน้า แต่หากเราทำบุญสวัสดิการวันนี้เราได้บุญในชาตินี้เลย

ใช้กฎ ระเบียบ ที่ผ่านการเรียนรู้ทำให้ผู้ที่ไม่ได้เข้าใจ พื้นที่เสนางคนกินน้ำไม่ท่วม แต่มีปัญหา น้ำแล้ง ดินสไลด์ ฟ้าผ่า แหล่งอาหารเสื่อมโทรม อาจคิดขยายการช่วยเหลือครอบคลุมวิถีชีวิตและการทำมาหากิน หากไม่เป็นภาระของกองทุนมากนัก เน้นการช่วยเหลือหลายๆ อย่าง ขึ้นอยู่กับบริบทของพื้นที่ที่ปรับใช้ สิ่งสำคัญคือคนที่มาทำต้องมีใจที่จะทำ มีความซื่อสัตย์ต่อกองบุญ อย่าเอาความได้เปรียบเสียเปรียบ มาคิด ต้องดูความเป็นจริง เป็นการทำให้ภายใต้กฎระเบียบ ยึดหยุ่น เอื้อต่อกัน

เฮ็ดแล้วมันดีจังได้?

“เราเป็นคนทำเอง คิดและร่วมกันทำ **ห้ามตีร่วมกัน** ไม่ใช่ให้หน่วยงาน
ราชการหรือภาครัฐมาพาเราทำ พวกเขาเข้ามาทำแล้วก็ออกไปจากพื้นที่

ไม่ก่อให้เกิดความยั่งยืน สำหรับพื้นที่ของเรา

เกิดจากการไป**แลกเปลี่ยนจากพื้นที่อื่น** และนำมา**ประยุกต์ใช้**กับ

ตำบลของเรา โดยการร่วมกันของชุมชน

เงินกองทุนสัจจะสวัสดิการไต้หวันที่มีการ **ช่วยเหลือกันมากกว่า**

เกิด แก่ เจ็บ ตาย ให้ขยายไปถึงเรื่องทำมาหากิน

ที่สำคัญต้องเป็น**เครือข่ายเป็นขบวน** แลกเปลี่ยนกันตลอด

แนวทางการจัดสวัสดิการในอนาคต ควรมองให้ทะลุคำว่า

“สวัสดิการ” และความรู้สึกลอยๆ **“สงเคราะห์”** แต่ให้มองไปถึง

“การหนุนเสริมจุดบกพร่องของสังคม นิยมยกย่องสิ่งดีๆ

หากจะรับต้องรับอย่างมีศักดิ์ศรี สร้างสังคมที่ดีมีศีลธรรม”

คำกล่าวของนายหนูพันธ์ ธรรมบุตร ผู้ประสานงานกองทุนสัจจะ
สวัสดิการไต้หวัน ต.เสนางคณิคม สะท้อนให้เห็นแนวความคิดการจัดสวัสดิการที่
ไม่ได้นึกถึงเฉพาะตัวคน แต่มองถึงภาพรวมของสังคมที่ควรจะมีวิถีชนบท
เอื้อเพื่อเพื่อแบ่งปันกันตามประสานหาอยู่หากิน ซึ่งโลกปัจจุบัน
เปลี่ยนแปลงไปตามความก้าวหน้าของการพัฒนา การพัฒนาผู้นำรุ่นใหม่
ควบคู่ไปด้วยจึงเป็นเรื่องสำคัญ และผู้อ่านคงเข้าใจดีเกี่ยวกับข้อจำกัดของ
งานพัฒนาที่มีลักษณะเป็น **“แท่ง”** ซึ่งก็มีข้อดีตรงที่มีหน่วยงานแยกย่อย
จากกระทรวง ทบวง กรมอย่างชัดเจน ติดต่อประสานงานได้ง่าย แต่ข้อเสีย

ก็คือ วิธีของคนในชุมชนไม่ได้แยกออกเป็นเรื่องๆ การดำเนินชีวิตตั้งแต่ต้น
นอนวนไปถึงเช้านอนเกี่ยวข้องกับภารกิจการทำงานของภาครัฐมากกว่า ๕
กระทรวง ดังนั้นการดำเนินกิจกรรมงานพัฒนาประเด็นเดียว ไม่สามารถทำ
ให้ชุมชนท้องถิ่นสามารถจัดการตนเองได้ครอบคลุมทุกเรื่อง หากชุมชน
ท้องถิ่นมี **“ความอยาก”** ที่จะจัดการตนเอง เป็นฝ่ายที่จะบอกกับ
หน่วยงาน/องค์กรว่าความต้องการของตนเองคืออะไร แผนงานโครงการ
ของหน่วยงานในแต่ละปีควรเป็นแบบไหน แนวทางการพัฒนาประเทศที่
สอดคล้องกับบริบทและวิถีชีวิตของแต่ละพื้นที่เป็นอย่างไร ชุมชนท้องถิ่น
จึงต้องมีการออกแบบการแก้ไขปัญหาของตนเองที่ยึดวิถีชีวิตโดยรวมแล้ว
จึงแยกย่อยให้หน่วยงาน/องค์กรได้เห็นว่าจะต้องหนุนเสริมเรื่องใด เรียกได้
ว่า ไม่ว่าหน่วยงาน/องค์กรใดจะเข้ามาประสงค์ดีกับเรา เราสามารถ**วาง**
เส้นทางดำเนินชีวิตของชุมชนให้เห็นทั้งกระดานเช่นเดียวกับตัวอย่าง
พื้นที่รูปธรรมที่ดำเนินการด้านสวัสดิการชุมชน ซึ่งไม่ว่าชุมชนจะมี
ศักยภาพมากเพียงใดก็ตาม หากยังคิดถึงแค่การดูแล เกิด แก่ เจ็บ ตาย
ชุมชนคงสามารถดูแลกันได้เสียวนึ่งของชีวิตเท่านั้น นึกถึงเรื่องแก่ มองให้
เห็นการดูแลเยียวยาจิตใจมากกว่าเบี้ยยังชีพ นึกถึงเรื่องเจ็บ มองให้เห็นต้น
ตอของการเจ็บป่วย อย่างที่ชุมชนคำกลาง ต.โนนหนามแท่ง อ.เมือง จ.
อำนาจเจริญ ที่มี **การใช้ “เหล้า” เป็นเครื่องมือในการลดความ**
รุนแรงในสังคม เนื่องจากการดื่มเหล้าของชายในชุมชนส่งผลกระทบต่อ
ผู้หญิงและเด็กหลายเรื่อง เช่น ปัญหาความรุนแรงในครอบครัว ปัญหาการ
ทะเลาะวิวาทในชุมชน ปัญหาเศรษฐกิจและปัญหาสุขภาพของผู้ที่ดื่ม ซึ่ง
ปัญหาความรุนแรงที่คนในชุมชนสะท้อนใจจนอยากลุกขึ้นมาจัดการกับ
ปัญหานี้คือ **“เหตุการณ์เด็กผู้หญิงถูกข่มขืนและฆ่าขณะออกไปเก็บดอก**
กระเจียวในป่าที่บ้านคำกลาง” เมื่อพบว่าสาเหตุเกิดจากการที่ชายต่าง

หมู่บ้านดื่มเหล้ามาแล้วก่อเหตุ อีกทั้งในขณะนั้นกำนันเป็นผู้หญิง จึงมีความเข้าใจในประเด็นผู้หญิงที่เคยดื่มเหล้ามาก่อน และชายในหมู่บ้านที่เคยดื่มเหล้าและใช้ความรุนแรงกับผู้หญิงหันกลับมาเป็นคนต้นแบบ “ลด ละ เลิกเหล้า”

ชาวชุมชนคำกลางมีความพยายามดำเนินกิจกรรมการงดเหล้ามาตั้งแต่ปี ๒๕๔๕ ต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน โดยในระยะเริ่มต้นใช้ข้อมูลจากการศึกษาวิจัยของคนในชุมชนร่วมกับสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) เรื่องผลกระทบของสุรา ในฐานะปัจจัยร่วมการเกิดปัญหาความรุนแรงในครอบครัว จากนั้นจึงเริ่มดำเนินกิจกรรมซึ่งมีทั้งการสร้าง ความเข้าใจความตระหนักถึงปัญหาความรุนแรงที่มีสาเหตุมาจากเหล้า ทำงานทางความคิดกับผู้นำควบคู่กับการสร้างแกนนำผู้ชายเลิกเหล้า ผู้หญิงผ่านพ้น และยกระดับเป็นแกนนำต้นแบบ ลด ละ เลิกเหล้า เป็นที่

รู้จักกันดีว่าการเลิกเหล้าหรืออบายมุข ไม่ใช่เรื่องที่จะทำกันง่ายๆ บางคนใช้เวลาเป็นวัน บางคนเป็นอาทิตย์ บางคนเป็นเดือน บางคนเป็นปี หรือบางคนไม่สามารถเลิกได้ตลอดชีวิต ตอนเริ่มต้นโครงการมีเสียงต่อต้านเยอะมาก เมื่อลองเก็บข้อมูล ข้อมูลสะท้อนให้เห็นว่าบางคนกินแล้วแต่ไม่มีเรื่องทะเลาะ หน่วยงานเองก็ยังไม่ได้มีงบประมาณแก้ไขปัญหาด้านนี้อย่างจริงจัง แต่เมื่อมองว่าปัญหาเกิดขึ้นแล้วก็ต้องแก้ไขโดยเริ่มต้นจากตนเอง ขยายในครอบครัว และขยายไประหว่างครอบครัว เปิดพื้นที่เชิงรุกเพื่อสร้างพื้นที่ทางความคิด ลองมานั่งนึกถึงตอนที่ยังไม่ได้แก้ปัญหานี้อย่างจริงจัง พบว่า เมื่อกินเหล้าแล้วไม่มีเงินให้ลูกไปโรงเรียน ไม่มีเงินซื้อข้าวกับปลา สุขภาพเสื่อมโทรม หรือเมื่อมีงานบุญจะฆ่ากันตาย ทุกๆ ปี

กิจกรรมส่งเสริม พื้นฟูวัฒนธรรมพื้นบ้านและ
พัฒนาศักยภาพเด็กและเยาวชน

พอได้เรียนรู้ตัวเอง ทบทวนชีวิต ใช้ข้อมูลและกิจกรรมรณรงค์เป็นเครื่องมือกระตุ้นและกระตุ้น ทำให้คนเริ่มเปลี่ยนความคิด เหมือนคนถูกติดตั้งระบบคิดและปรับเปลี่ยนทัศนคติ สร้างวัฒนธรรมการทำงานไม่ว่าจะงานบุญ งานบวช งานแต่ง งานศพ แข่งกีฬา ฯลฯ ให้เป็นงานปลอดเหล้า เมื่อคนเปลี่ยนความคิด พฤติกรรมก็เปลี่ยนตาม มีเวลาไปทำงาน รับจ้างปลูกผักสวนครัว มีเวลาหาอยู่หากินกับคนในครอบครัว เพื่อนฝูงคบค้าสมาคม ยังมีเพื่อนมาก ทำกิจกรรมงานอะไรก็ง่าย เสรีใจ ฟังกันรู้เรื่องขึ้น ไม่ต้องพูดหลายครั้ง นำไปสู่การสร้างกลไกและข้อตกลงในการป้องกันและแก้ไขปัญหาความรุนแรงต่อผู้หญิงและเด็กจากการดื่มเหล้าร่วมกันทั้งชุมชน

หมู่บ้านคำกลาง เป็นชุมชนต้นแบบที่แสดงให้เห็นถึงการนำกฎหมาย ระเบียบราชการมาประยุกต์ใช้ในการแก้ไขปัญหาของคนในชุมชน เป็นการนำเรื่องของนโยบายระดับประเทศแปลงสู่การปฏิบัติได้

อย่างแนบเนียน ซึ่งระเบียบข้อปฏิบัติที่กล่าวถึงคือ พ.ร.บ. ๒ ฉบับ ได้แก่ พ.ร.บ.คุ้มครองผู้ถูกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัวพ.ศ.๒๕๕๐ และ พ.ร.บ.ควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ พ.ศ.๒๕๕๑ โดยใช้เทคนิคขยายฐานความเข้มแข็งจากชุมชนไปสู่ระดับตำบลและจังหวัด ใน**ระดับครอบครัว** ใช้การปรับทัศนคติและปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนาอย่างยั่งยืนของคนในหมู่บ้านคากลาง โดยต้องปรับทั้งฝ่ายหญิงและฝ่ายชาย บทเรียนจากการทำงาน พบว่า ครอบครัวมีปัญหาขาดการสื่อสารที่ดี จึงเน้นการอบรม/ทำกิจกรรมทั้งครอบครัว โดยประสานเจ้าหน้าที่บ้านพักเด็กและครอบครัว และการรณรงค์อย่างต่อเนื่อง **ระดับตำบล** โนนหนามแท่ง เน้นการทำงานกับกลุ่มผู้นำผ่านกิจกรรมคากลางพบเพื่อน เช่น ผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน เป็นต้น ใช้การประชุมวางแผนนโยบายสาธารณะร่วมกับผู้นำ ๑๔ หมู่บ้าน ภาครัฐ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อพัฒนาเป็นตำบลนำร่องปลอดเหล้า โดยเริ่มต้น ๔ งาน ได้แก่ ๑.งานศพ ๒.งานแต่งงาน ๓.งานบวช และ ๔.งานทอดกฐินปลอดเหล้า ทำให้เกิดการประสานการทำงานร่วมกันระหว่างชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เช่น การจัดงานลอยกระทงปลอดเหล้า เป็นต้น **ระดับจังหวัด** ใช้วิธีให้แกนนำชุมชนเข้าไปเป็นคณะอนุกรรมการและคณะทำงานตาม พ.ร.บ.ควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ พ.ศ.๒๕๕๑ และให้แกนนำเป็นคณะทำงานขับเคลื่อนยุทธศาสตร์บุญประเพณีปลอดเหล้าจังหวัดอำนาจเจริญ นอกจากเทคนิคการขยายฐานความเข้มแข็งจากจุดเล็กไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่ใหญ่ขึ้นแล้วยังมี การติดตามกลยุทธ์ของบริษัทแอลกอฮอล์ในงานประเพณีต่างๆ เช่น การแจกสิ่งของในงานกาชาดงานบุญคุณลาน งานเข้าพรรษา งานบุญกฐิน ในพื้นที่จังหวัดอำนาจเจริญ เป็นต้น

บทเรียนการขับเคลื่อนการแก้ไขปัญหาที่มีจุดเริ่มจากชุมชนเอง โดยหน่วยงาน/ภาคีเป็นเพียงพี่เลี้ยง หนุนเสริม จำเป็นอย่างยิ่งที่แกนนำ ต้องได้รับการพัฒนาศักยภาพ เพราะถือว่าเป็นนักรบมือ ๑ ในชุมชน ไม่มีคนนอกคนใดรู้จักพื้นที่ได้มากกว่าคนในพื้นที่อีกแล้ว แต่บทของคณหนุนเสริมควรเป็นการเสริมจุดอ่อน สื่อสารความเข้มแข็งไปสู่การเรียนรู้และขยายผล พื้นที่ ต.โนนหนามแท่ง สามารถสร้างทัศนคติ “ชายให้คุณค่าหญิง” ภาพที่เห็นคือ ผู้ชายทำงานบ้าน ทำกับข้าว ไม่ใช่เฉพาะผู้ชายบางกลุ่มแต่เป็นผู้ชายส่วนใหญ่ จนเป็นภาพที่ชินตาของคนในชุมชน ความรักความเข้าใจของคนในครอบครัวแน่นแฟ้นขึ้น และยังมีภาระหนี้สินลดลง ซึ่งผลจากการใช้เหล้าเป็นเครื่องมือแก้ไขปัญหาสังคมไม่ได้เกิดขึ้นเฉพาะกับตัวบุคคลและครอบครัว แต่ยังส่งผลกับชุมชนภาพรวม เช่น ไม่มีภรรยาวิ่งในหมู่บ้านและต่างหมู่บ้านยกพวกตีกัน วัฒนธรรมการสวดสรวงภักดิ์มีเนื้อหาการรณรงค์ไม่ดื่มเหล้า เกิดกระแสความนิยมงานเลี้ยงไม่มีเหล้า ผู้ชายส่วนใหญ่ในหมู่บ้านไม่นิยมดื่มเหล้า ความรุนแรงในครอบครัวลดลง ร้านค้าบางร้านไม่ขายเหล้า ชุมชนรอบข้างรับรู้ร่วมกันว่าเมื่อมีงานในชุมชนค้ำกลางจะไม่มีงานเลี้ยงเหล้า หรือสมาชิกโครงการไปร่วมงานชุมชนอื่นจะไม่ดื่มเหล้า เป็นต้น

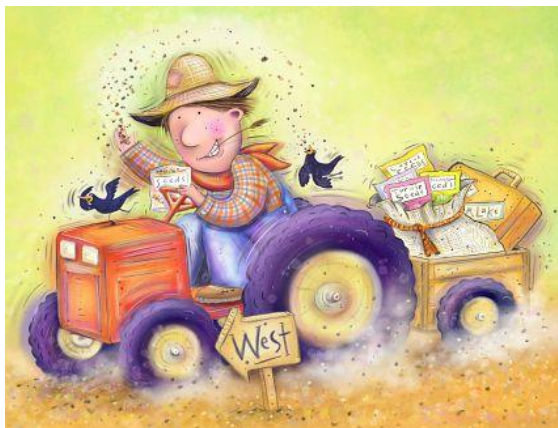
ปัจจัยที่ทำให้สามารถขับเคลื่อนวัฒนธรรมไม่เต็มเหล้าในชุมชนได้ เนื่องจาก

- แขนงนำหลักมีการผลักดันอย่างต่อเนื่อง ไม่หยุดในการทำกิจกรรมและขยายแนวร่วม
- แขนงนำเกาะเกี่ยวกันเหนียวแน่น และมีแนวคิดหลัก มีจุดยืนที่แน่นอน พิสูจน์ว่าไม่เอาเหล่า
- แขนงนำดึงสมาชิกเข้ามามีส่วนร่วม โดยการดึงมาร่วมงาน เป็นงานของส่วนรวม เป็นงานของชุมชน
- การสร้างความเชื่อมั่นในพลังของชาวบ้าน ในการแก้ไขปัญหาไม่ต้องขึ้นกับผู้นำเพียงคนเดียว
- คบนโยบาย”งานเล็้งงไม่มีเหล่า” เป็นแผนหลักในการทำงาน เพื่อตัดวงจรการตีแม่เหล่า

ถึงตอนนี้ ผู้อ่านคงพอจะมองภาพการต่อจิ๊กซอร์งานพัฒนาในชุมชน ตำบล จังหวัดและประเทศออกบ้างแล้ว หากยังคงมีนั่งสงสัยอยู่ โปรดมองไปที่ผู้นำชุมชนที่ท่านให้ความเคารพนับถือ จะเห็นว่าผู้นำเหล่านั้นมักมีแนวคิดที่พัฒนาต่อยอดไปเรื่อยๆ เมื่อแก้เรื่องหนึ่งได้ มักคิดเชื่อมโยงไปเรื่องอื่นที่สัมพันธ์กัน ซึ่งการคิดต่อยอดนี้ไม่ได้คิดจากฐาน “ความอยาก” เหมือนตอนเริ่มต้นลงมือพัฒนาแล้ว แต่เป็นการคิดแบบ “นึกขึ้นได้” ซึ่งนึกได้ตอนแก้ปัญหาเรื่องหนึ่ง เห็นจุดเล็กๆ ที่เป็นปัญหาหรือจุดเด่นจากเรื่องนั้นๆ แล้วเชื่อมโยงเรื่องต่อไปเพื่อแก้ไขข้อติดขัดหรือขยายผลความสำเร็จไปสู่สังคม ด้วยแนวคิดที่อยากให้สังคมโดยรวมเกิดความเข้มแข็ง จัดการปัญหาที่คล้ายคลึงกันได้ สามารถจัดการตนเองได้ในภาพที่กว้างขึ้นมากกว่างานเชิงประเด็น ขอยกตัวอย่างการต่อยอดงานพัฒนาจากการแก้ไขปัญหาสังคม โดยใช้ “เหล่า” เป็นตัว “เล่า” ให้เกิดการต่อยอดและขยายผล จากพื้นที่รูปธรรม ต.โนนหนามแท่ง อ.เมือง จ.อำนาจเจริญ ที่สามารถสร้างวัฒนธรรมปลอดเหล้าขึ้น จนทำให้สภาพทางสังคมดีขึ้น ได้ลูก สามี ภรรยากลับบ้านมา มีเวลาทำกิจกรรมร่วมกันในครอบครัว มีเวลาไปหาอยู่หากินมากขึ้น ซึ่งวิธีการหาอยู่หากินของคนอีสาน หนีไม่พ้นวิถีเกษตรกรรม ดังนั้น จึงต้องคิดงานพัฒนาด้านเกษตรกรรมต่อ เพื่อให้คนในสังคมที่กลับตัวกลับใจจากเหล้า อบายมุขสามารถหล่อเลี้ยงชีวิตอยู่ในสังคมต่อไปได้ อย่างเช่น ชาวชุมชน ต.ไม้กลอน อ.พนา จ.อำนาจเจริญ ที่มีการทำเกษตรเป็นวิถี ใช้นาอินทรีย์ แก่หนี้ชุมชน แนวคิดนี้เริ่มมาจากคำสอนผู้เฒ่าผู้แก่ที่คนรุ่นหลังอาจหลงลืมไป

หรือบางคนเพิ่งเคยได้
ยีนเป็นครั้งแรกด้วยซ้ำ
นั่นคือ “มีโพนนาไว้
ปลูกผัก ขุดสระไว้กิน
ปลา ทำนาไว้กินข้าว
มีลูกเต้าเป็นแรงงาน”
ประโยคนี้อธิบายให้เห็นวิถี
เกษตรของชาวอีสาน

อย่างเป็นรูปเป็นร่าง สอดคล้องกับ *วิถีเศรษฐกิจพอเพียง* ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงประทานเป็นแนวปฏิบัติต่อชาวไทย เนื่องจากสมัยก่อน
พื้นถิ่นอีสานมีวิธีการทำเกษตรกรรมแบบช่วยเหลือกัน เป็นพี่เป็นน้อง มี
ความเป็นเครือญาติ การอยู่การกินอาศัยธรรมชาติ มียุ้งฉางเก็บข้าวไว้กิน
ไว้ทำบุญ ตลอดทั้งปี มีการเก็บเมล็ดพันธุ์ต่างๆ ไว้ ต่อมาเริ่มมีปุ๋ยเคมีเข้า
มาเกี่ยวข้อง ตามกระแสเศรษฐกิจที่พัฒนา

เรียกได้ว่าเป็น “ยุคปุ๋ยเคมีเบิกบาน” ช่วงปี ๒๕๒๐-๒๕๔๖
ในขณะที่ปุ๋ยเคมีเพิ่มมากขึ้น ระบบทุนมาแรง มีการซื้อขายข้าว “เน้น
เกษตรสะดวกสบาย เป็นผู้จัดการนา” ค่าใช้จ่ายในครอบครัวสูง ทั้งจาก
การทำเกษตรกรรม ส่งลูกเข้าโรงเรียน สังคมรับวัฒนธรรมต่างชาติเข้ามา
เกิดการแข่งขัน พึ่งพาเทคโนโลยี ซื้อเครื่องใช้ไฟฟ้า โทรทัศน์ ตู้เย็น แต่แรงงาน
เริ่มน้อยลง เกิดค่านิยม หลั่งไหลเข้าสู่เมือง เนื่องจากมีรายได้ที่แน่นอน
เหลือคนแก่กับเด็กอยู่ในชุมชน จนการทำเกษตรที่เคยมีที่นาเป็นของ

ตนเองกลายเป็นการทำเกษตรแบบหันส่วน เกิดปัญหาหลายด้าน ทั้งด้าน
สุขภาพ หนี้สิน การสูญเสียที่ดินทำกิน ฯลฯ

ปัญหาเหล่านี้สั่งสมอยู่ในสังคมไทยหลายสิบปี เป็นปัญหาซ้ำซาก
แก้ไม่หาย เพราะแก้ไม่ตรงจุด เหมือนเก่าไม่ถูกที่คัน ชาว ต.ไม้
กลอน จึงร่วมกันคิดหาทางออกให้กับชีวิต พยายามเสาะหาหนทางปลด
แอกหนี้สิน จนมีโอกาสได้รับความรู้จากการศึกษาดูงานที่บ้านโนนสวรรค์
อำเภอเดชอุดม จังหวัดอุบลราชธานี เมื่อประมาณปี ๒๕๓๔ ในการศึกษาดู
งานได้รับความรู้เรื่องการทำน้ำหมักจุลินทรีย์ ปุ๋ยชีวภาพ ปาตงนาทาม
เมื่อไปดูไปเห็นแล้วเห็นว่าจะเส้นทางออกของชีวิต ลดต้นทุนการผลิตและ
ทำให้สุขภาพดีขึ้น จึงได้มีเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน หากคนที่มี
อุดมการณ์เดียวกันมาทำอย่างจริงจัง

“เราเชื่อว่าทุกคน ทุกชุมชน ต่างมีความคิดและเรื่องราวดีๆ ของ
ตัวเองอยู่ แต่เราไม่ค่อยมีโอกาสแลกเปลี่ยนกัน สิ่งเหล่านั้นถือเป็น
ทรัพยากรที่มีค่ามหาศาลแต่ยังไม่ค่อยได้รับการนำมาใช้” ทศนคติของผู้นำ
ชุมชน นายเกษมสันต์ แสงสิงแก้ว ประธานสภาองค์กรชุมชนตำบลไม้
กลอน หากจะปฏิวัติระบบเกษตรชาวนา ต้องเริ่มที่ตำบลไม้กลอน คือ
การเริ่มเก็บเกี่ยวความรู้จากภูมิปัญญาชุมชน เรียนรู้อาชีพเกษตร เกิดเป็น
ระบบหลักสูตรชาวนา ภายได้แนวทางสร้างศูนย์การเรียนรู้ชุมชนนี้ จะไม่มี
พื้นที่ใดเป็นพื้นที่ต้นแบบ เพราะทุกชุมชนต่างมีบริบทที่แตกต่างกัน ไม่มี
ทางที่จะลอกแบบจากชุมชนใดชุมชนหนึ่งไปใช้กับชุมชนอื่นๆ ได้ทั้งหมด

จะมีก็แต่พื้นที่แห่งการเรียนรู้ ที่เมื่อเราเข้าใจและเข้าถึงปัจจัยในแต่ละชุมชน ไม่ว่าจะเป็นภูมิประเทศ ความเชื่อ ทรัพยากรในท้องถิ่น ผู้นำ ฯลฯ เราจะสามารถเข้าถึงความสำเร็จในการพัฒนาโดยใช้ประโยชน์จาก “การสังเคราะห์ภูมิปัญญาชุมชนท้องถิ่น” ได้เช่นกัน

ประสบการณ์ทำงานทางการเมืองบวกกับความเป็นลูกหลานในชุมชน ในปี พ.ศ. ๒๕๔๒ ทำให้ได้ข้อสรุปเกี่ยวกับกระบวนการสนับสนุนให้เกิดการเรียนรู้ชุมชน กล่าวคือ ต้องเริ่มด้วยการทำความเข้าใจสภาพของชุมชนตนเอง เพื่อให้รู้ว่าชุมชนมีคนหรือสิ่งที่เป็นปัญหาและปัญญาในชุมชนอยู่ที่ใดบ้าง จากนั้นก็ถอดบทเรียนความรู้จากชุมชน นำบทเรียนที่ได้มารวมคน รวมภูมิปัญญา จัดทำบัญชีครัวเรือน โดยคนในชุมชนเองให้เข้าใจง่ายและสื่อสารกับคนในชุมชนด้วยกันได้ตรงประเด็น จะอยู่ในรูปแบบใดก็ได้ที่เข้าถึงชุมชนมากที่สุด เช่น วิทยุชุมชน

จากนั้น จึงจัดกระบวนการเรียนรู้ให้กับท้องถิ่น เช่น บรรยาย ชักถาม ดูงาน จัดเวทีแลกเปลี่ยนความรู้ภายในชุมชน ฯลฯ สุดท้ายคือ การออกแบบการบริหารจัดการศูนย์การเรียนรู้ ทั้งในเรื่องของวิทยากร การประสานงาน การศึกษาดูงาน เป็นต้น โดยต้องคำนึงอยู่เสมอว่า การจัดการดังกล่าวจะไม่ทำให้กลายเป็นภาระของชุมชน

จากแนวความคิดดังกล่าวทำให้มีคณสนใจและเข้าร่วมอุดมการณ์ ทั้งตำบลที่มีอยู่ ๑๖ หมู่บ้าน มีกลุ่มเกษตรอินทรีย์ ๑๒ กลุ่ม ที่เริ่มต้นจาก บ้านขามที่เขามีกลุ่มวิสาหกิจชุมชน จึงเริ่มชักชวนหมู่ที่มีกลุ่มวิสาหกิจอยู่ แล้วมาเข้าร่วมและมีคณสนใจอยากเป็นสมาชิกกว่า ๑๐ ครัวเรือนในช่วงแรกๆ ต่อมาที่บ้านโนนสูงเข้าร่วมทั้งหมู่บ้าน ๗๐ ครัวเรือน บ้านท่อน ๗๔ ครัวเรือน บ้านโพธิ์เมือง ๙๑ ครัวเรือน บ้านดอนชาติ ๓๐ ครัวเรือน/ ๘๐ ครัวเรือน บ้านโนนทุ่ง ๔๐ ครัวเรือน บ้านดอนหวาย ๔๐ ครัวเรือน บ้านไม้กลอน ๒๗ ครัวเรือน บ้านขาม ๓๖ ครัวเรือน บ้านดอนม่วง ๔๒ ครัวเรือน บ้านโพธิ์เมือง ๖๗ ครัวเรือน รวมสมาชิก ๕๙๗ ครัวเรือน ซึ่งความสำเร็จของ ต.ไม้กลอน คล้ายคลึงกับชาว ต.ปลาข้าว อ.เมือง ที่ร่วมแรงร่วมใจ **ฟื้นวิถีวัฒนธรรมผืนป่า** **สู่ฐานความมั่นคงทางอาหาร** การฟื้นพื้นที่อาหารของคนในชุมชน สะท้อนออกมาเป็นยุคของการพัฒนา ดังนี้

ยุคแห่งปาวีวิถีวัฒนธรรม

ความอุดมสมบูรณ์ของผืนป่าโคกบ่าใหญ่ นั้นมีความอุดมสมบูรณ์ ภายใต้อุดมสมบูรณ์นี้ เป็นปัจจัยที่สำคัญในการดำรงชีพของคนในชุมชน ตำบลปลาเค้าที่ได้อาศัยและพึ่งพา ซึ่งเป็นวิถีแห่งการพึ่งพาอาศัยระหว่าง คนกับป่าอย่างสมดุล การใช้ประโยชน์ดังกล่าวนี้เป็นรูปแบบของการใช้ และการจัดการแบบสิทธิร่วมกันโดยอาศัย ฮีต ครอง(ประเพณีวัฒนธรรม) ข้อห้าม (ข้อห้าม) ของคนในชุมชนตำบลปลาเค้า ที่เปลี่ยนยุคสมัยและ เป็นข้อห้ามของคนในชุมชนร่วมกัน ความอุดมสมบูรณ์ของผืนป่าแห่งนี้ สามารถเป็นอาหาร, ยารักษาโรค และวัสดุในการสร้างที่อยู่อาศัย คนใน ชุมชนตำบลยังได้อาศัยแหล่งผืนป่านี้เพื่อใช้เป็นวัสดุในการผลิตอุปกรณ์ เครื่องมือในการประกอบการทำงานหากินและใช้สอยในครัวเรือน อุปกรณ์ ต่างๆ ล้วนแต่สร้างขึ้นเองจากภูมิปัญญาและความรู้ที่สั่งสมกันมาจาก บรรพชนประดิษฐ์ให้เป็นเครื่องมือเครื่องใช้ที่มีประสิทธิภาพ เช่น เสื่อ สาด กระติบข้าว ข้อง ไซ คันไถ ลอบ และอุปกรณ์จับปลาชนิดต่างๆ รวมทั้งยัง มีการทอผ้าไหม ผ้าฝ้าย และเครื่องจักสานชนิดต่างๆ ไว้เพื่อใช้เองใน ครัวเรือน

ผืนป่าแห่งนี้ จึงเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อการดำรงชีวิตของ
คนในตำบล เนื่องจากเป็นสถานที่ที่คนสามารถเข้าไปแสวงหาปัจจัย ๔
มาตอบสนองความต้องการได้เป็นอย่างดี ความอุดมสมบูรณ์ของ
ทรัพยากรธรรมชาติและการพึ่งพิงอย่างพอเพียงสำหรับการบริโภคทำให้
คนในชุมชนสามารถดำรงอยู่ร่วมกับฐานทรัพยากรในชุมชนมีความสัมพันธ์
กันอย่างสมดุล ดังนั้นป่าไม้และแหล่งน้ำจึงเปรียบเสมือน คลังอาหาร ที่มี
ความหลากหลายและคุณค่าของชุมชนแห่งนี้

ยุคการต่อสู้ของโครงการพัฒนา

การพัฒนาในยุคนี้ เป็นยุคของการเปลี่ยนแปลงอย่างเห็นได้ชัด
หลายครั้งหลายคราว ที่มีกลุ่มคนข้างนอกได้นำเข้าเครื่องจักรขนาดใหญ่
เข้ามาเพื่อบุกเบิก ถากถาง โค่นล้ม ขุดเจาะ โดยที่คนในชุมชนไม่เคยได้รับ
การบอกกล่าว และหลายครั้งเหมือนกันที่คนในชุมชนเองกลับต้องแบ่งเป็น
สองฝ่าย และเกิดความขัดแย้งกัน และเป็นข้อถกเถียงกัน ในผืนป่าที่ทุกคน
เข้าไปพึ่งพาอาศัยจนทำให้คนทั้งตำบลได้สร้างบ้านแปลงเมือง การ
แสดงออกของคนในชุมชนต่อสถานการณ์ที่เกิดความเปลี่ยนแปลง เป็นไป
อย่างมีลำดับและมีพัฒนาการ โดยสามารถเรียงลำดับเหตุการณ์สำคัญ
ดังนี้

ปี พ.ศ.๒๕๒๕ เป็นต้นมามีชาวบ้านเข้าไปขยายพื้นที่ทำ
การเกษตร หลายครอบครัว บุกรุกถากถางพื้นที่ป่าชุมชนเพื่อยึดครองพื้นที่

ป่าสาธารณะเป็นของตนเอง ปัจจุบันก็ยังดำเนินการอยู่ โดยไม่สนใจอำนาจของรัฐและไม่เคารพกฎระเบียบ

ปี พ.ศ.๒๕๔๓ มีการตัดถนนผ่านผืนป่าโคกบ้ำใหญ่จากบ้านปลาคว้าวไปยังปลาหนองลุมพุก ตำบลลือ อำเภอบึงนารางงศา เพื่อการเดินทางไปมาหาสู่กันของชุมชนสองตำบลสะดวกยิ่งขึ้น จึงส่งผลต่อการลักลอบทำลายทรัพยากรธรรมชาติ ต้นไม้ใหญ่ถูกโค่นเพื่อแปรรูป สัตว์ถูกล่าเพื่อนำไปขาย ยาสมุนไพรรักษาโรค กล้วยไม้ป่า ผลผลิตจากป่าทุกชนิดกลายเป็นสินค้า จึงถูกผู้คนเข้าไปขโมยออกจากป่าอย่างรวดเร็ว การเก็บหาของป่าเพื่อยังชีพของชาวบ้าน ถูกเปลี่ยนเป็นเพื่อขาย หวาย กระชายป่า สมุนไพรรักษาโรค เป็นต้นเล็กถูกนำออกมาจากป่าในปริมาณมากขึ้นเรื่อยๆจากผู้คนในชุมชนเอง และคนนอกชุมชน

ปี พ.ศ.๒๕๔๘ มีการตัดถนนรอบพื้นที่ป่าโคกบ้ำใหญ่ แต่ถนนที่ตัดไม่ถึงเขตแดนที่แท้จริง ทำให้ชาวบ้านที่มีพื้นที่ใกล้เคียงเขตแดนขยายพื้นที่ดินตนเองมาติดถนนที่ตัดผ่านเข้าไปใหม่

ปี พ.ศ.๒๕๕๑ องค์การบริหารส่วนตำบลปลาคว้าว มีโครงการดำเนินการขุดบ่อดินขนาดใหญ่เอาดินไปถมพื้นที่ป่าทำให้สูญเสียพื้นที่ป่าและทรัพยากรธรรมชาติจำนวนมาก

ปี พ.ศ.๒๕๕๒ มีชาวบ้านรายใหม่เข้าไปบุกรุกที่ดินเขตป่าชุมชน ซึ่งเป็นที่ดินสาธารณะประโยชน์นำไปใช้ประโยชน์ส่วนตน โดยการทำลาย

บุกรุกป่าเพื่อขยายพื้นที่ทำการเกษตร และหวังจะครอบครองเป็นของตนเอง

ยุคการพัฒนาทางเลือก สู่ความมั่นคงทางอาหาร

ความอุดมสมบูรณ์พืชพันธุ์ธัญญาหาร นั้นร่อยหรอ ลงอย่างเห็นได้ชัด จากสิ่งที่เคยได้กิน ก็ไม่ได้กิน จากสิ่งที่เคยได้เห็นก็ไม่ได้เห็น จากสิ่งที่เคยอุดมสมบูรณ์ กลับกลายเป็นความแห้งแล้ง คณะก่อการดี ก็ได้มีการรวมตัวกันโดยอาจารย์อุทัย บางเหลือ ร่วมกับแกนนำในชุมชน รวมตัวกันอย่างจริงจัง โดยผ่าน วงโสเหล่ เพื่อทบทวนสถานการณ์ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของผืนป่าบรรพบุรุษ จากการโสเหล่ ได้ข้อสรุปร่วมกัน คือ ต้องมีการอนุรักษ์ ป่าพันธุ์ ,สร้างกตีกาการจัดการป่าร่วมกัน รวมไปถึงการวางปฏิทินการใช้ประโยชน์ร่วมกันของคนในชุมชน แต่ปัญหาคือ เราจะเริ่มต้นกันอย่างไร?

ในช่วงปี 2552 การศึกษาวิจัย การใช้ประโยชน์และอนุรักษ์ป่าชุมชนโคกบ่าใหญ่เพื่อหารูปแบบการแก้ปัญหาป่าโคกบ่าใหญ่อย่างยั่งยืน ตำบลปลาข้าว อำเภอเมือง จังหวัดอำนาจเจริญ โดยอาจารย์อุทัย บางเหลือและคณะคนในชุมชน ได้ใช้งานวิจัยท้องถิ่นเข้ามาใช้ในกระบวนการจัดการและการฟื้นฟูอนุรักษ์ กระบวนการวิจัยไทบ้านจึง เป็นเครื่องมือที่สำคัญในการสร้างกระบวนการเรียนรู้ บ่มเพาะทางความคิด และกระบวนการสืบค้นข้อมูล รวมมาถึงการค้นหาทางออกและรูปแบบการจัดการป่าแบบมีส่วนร่วม กระบวนการรายงานของงานวิจัยในครั้งนี้ มีผลพวงให้เกิดการได้เรียนรู้ร่วมกันของคนในชุมชนรอบป่า จึงได้เล็งเห็น ข้อมูล

และปัญหาที่เป็นข้อจำกัด ร่วมกัน และนำฐานข้อมูลที่ได้มาสู่การวางแผนการจัดการที่ดินอย่างมีส่วนร่วม

ผลจากความพยายามพื้นที่ทางอาหารของชุมชน ทำให้เกิดกลไกการจัดการป่า จากที่ต้องปิดไฟในประชุมชน คอยรวมกลุ่มกันในลักษณะลับๆ ตอนนี้สามารถเกิดกลไกการอนุรักษ์ การจัดการป่าโดยมีตัวแทนจากชุมชนรอบป่าที่เขามาเป็นแกนสำคัญในการเฝ้าระวัง และดำเนินการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าโคกป่าใหญ่ ชุมชน วัด โรงเรียน สถานีอนามัย สถานีตำรวจ ผู้นำชุมชนและประชาชนทั้ง ๑๒ หมู่บ้านในตำบลปลาข้าว ชุมชนมีโอกาสดำเนินการมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมทุกครั้งตามกระบวนการวิจัย เพื่อพัฒนาท้องถิ่นที่เป็นเรื่องเกี่ยวกับชุมชนและชุมชนก็ได้รับข้อมูลความเคลื่อนไหวต่างๆ ของแต่ละกิจกรรม และชุมชนยังได้องค์ความรู้ที่เป็นประโยชน์ในการวิจัยครั้งนี้ นอกจากนี้ชุมชนยังได้อาสาสมัครพัฒนาและอนุรักษ์ป่าโคกป่าใหญ่หมู่บ้านละ ๕ คน จำนวน ๑๒ หมู่บ้าน รวม ๖๐ คน

เกิดกิจกรรมต่างๆ ที่เป็นสายใยเด็กสู่ใจพ่อแม่ การสร้างหน่ออ่อน การอนุรักษ์ ผ่านกระบวนการจัดตั้งเด็ก เยาวชนในโรงเรียน โดยผ่านกระบวนการเรียนรู้ผ่านฐานกิจกรรมการเรียนรู้ในชุมชน ให้สามารถเป็นสาระที่เด็กและเยาวชนได้เรียนรู้จากหลักสูตรท้องถิ่น และขยายผ่านเด็กสู่ผู้ปกครอง

ระบบการเปลี่ยนผ่านนี้เป็นระบบการพัฒนาจากภายใน และมีกิจกรรมที่ต่อเนื่อง เช่น อบรมการพัฒนาศักยภาพในด้านการอนุรักษ์ คุณภาพ น้ำและป่า ซึ่งกิจกรรมที่เน้นให้มีสร้างกระบวนการเรียนรู้ ซึ่งกลุ่ม

ของเด็กและเยาวชน รักษ์ป่า นอกจากนี้ ยังมีกิจกรรมที่ชุมชนและเยาวชน ได้เรียนรู้ร่วมกันเช่นกิจกรรม เดินตามเท้าผู้เฒ่า เล่าเรื่องยา เป็นกิจกรรม ที่เด็กและเยาวชน เรียนรู้เรื่องยาสมุนไพรในป่า ซึ่งเป็นฐานการเรียนรู้ ของ ชุมชนอีกฐานหนึ่ง กิจกรรมการเดินเรียนรู้เรื่องยา สมุนไพรในพื้นที่ป่า โคกบ่าใหญ่ ร่วมกับหมอยาสมุนไพร ที่ร่วมกันเรียนรู้ห้องเรียนห้องใหญ่ใน พื้นที่ป่าโคกบ่าใหญ่ จากกระบวนการนี้เป็นการต่อยอดให้เด็กและเยาวชน เห็นคุณค่าและเห็นประโยชน์จากป่ามากขึ้น

เมื่อกล่าวถึงวิิษेत्रกรรมและผืนป่า ก็หนีไม่พ้นที่จะต้องพูดถึง น้ำ เพื่อให้ครอบคลุมประกอบวิถีชีวิตคนอีสาน พื้นที่ภาคอีสาน มีเนื้อที่ กว้างขวาง เป็นหนึ่งในสามของประเทศไทย พื้นที่ลุ่มน้ำโขง น้ำชี และน้ำ มูล มีความอุดมสมบูรณ์ เป็นแม่น้ำสายหลักที่หล่อเลี้ยงคนภาคอีสานกว่า ครึ่งภาค แม้ว่าจะมีแม่น้ำสายหลักและแม่น้ำสาขาลายสาย แต่ในพื้นที่ยัง ประสบปัญหาความแห้งแล้ง เนื่องจากขาดการบริหารจัดการน้ำ ช่วง หนาวแล้ง พื้นที่ภาคอีสานเกือบทั้งหมดไม่สามารถทำการเกษตรได้ เป็นที่ที่ ถูกฉายภาพความแห้งแล้ง จนฝังจิตฝังใจคนทั้งประเทศ เหตุนี้เองที่ทำให้ ชาว ต.คำพระ อ.ห้วยตะพาน จ.อำนาจเจริญ ลูกขึ้นมาจัดการทรัพยากร น้ำ เพื่อรักษาวิถีปลูกอยู่ปลูกกิน ริมแม่น้ำเซบาย ที่ทอดยาวพาดผ่าน ชุมชน โดยลำเซบายมีต้นน้ำอยู่ในเขต อ.เลิงนกทา จ.ยโสธร ไหลผ่านเขต อ.เสนางคนิคม อ.เมือง และ อ.ห้วยตะพาน แล้วไปบรรจบแม่น้ำมูล ที่ อ. เมืองอุบล ฯ ยาวประมาณ ๒๐๐ กิโลเมตร ไหลผ่าน ๒๓ หมู่บ้าน ครอบคลุมพื้นที่ ๓ ตำบล

ชาวชุมชน ต.คำพระ เริ่มมีแนวคิดอยากอนุรักษ์พันธุ์ปลาในลำเซบายที่ปลาเริ่มหายไปจากลำน้ำ เนื่องจากการจับปลาในฤดูและนอกฤดูของทั้งคนในชุมชนและคนนอกชุมชน ลำเซบาย เป็นสายเลือดใหญ่ของคนในชุมชน สมัยก่อนเลี้ยงวัว เลี้ยงควาย ตามริมน้ำในหน้าแล้ง ในช่วงต่อมาน้ำตื้นเขิน ความหลากหลายของพันธุ์ปลาลดลง จึงทำโครงการอนุรักษ์และฟื้นฟูลำเซบาย ซึ่งได้รับการสนับสนุนจาก กองทุนเพื่อการลงทุนทางสังคม (SIF) แม้ว่าลำน้ำเซบายจะยาวแค่ไหน แต่เราต้องปักเขตอนุรักษ์วังปลาไว้ ไม่มีคำสั่งจากใครให้ทำ คนในชุมชนดูแล้วว่าเขตอนุรักษ์วังปลาไว้ ไม่มีคำสั่งจากใครให้ทำ คนในชุมชนดูแล้วว่าเหตุการณ์ลักษณะนี้จะไม่มีการให้ลูกหลานกิน ลูกหลานจับ

ระยะเริ่มต้นของโครงการ มีการจัดคณะกรรมการ กลไกการบริหารจัดการร่วมกับชุมชน เฉพาะชาวชุมชนบ้านคำพระ ปักเขตอนุรักษ์พันธุ์ปลาระยะ ๗๐๐ เมตร ใน ๒ หมู่บ้าน โดยผ่านเวทีประชาคม มีการเชิญตัวแทนจากแต่ละหมู่บ้านมาคุยกัน เจอเสียงสับสนประมาท ผู้นำบางคนตั้งคำถามว่าจะอนุรักษ์ได้อย่างไร เพราะเป็นลำน้ำสาธารณะสายยาว

เมื่อทำไปแล้วจึงเห็นว่า ไม่ได้ยุ่งยากซับซ้อนอะไร เพียงแค่ทำเขตอนุรักษ์วังปลาแบบปะการังเทียม โดยใช้ไม้ไผ่ที่ไม่ใช้แล้วทิ้งลงแม่น้ำ บริเวณเขตวังอนุรักษ์ (ทำบ้านปลา) หรือบางครั้งใช้วัสดุที่ไม่ใช้แล้วและเห็นว่าสามารถทำบ้านปลาได้ เช่น ยางรถยนต์เก่าทำเป็นที่อาศัยวางไข่และหลบภัย จากนั้นจึงตั้งกฎกติการ่วมกันระหว่างคนในชุมชน ซึ่งแต่ละหมู่บ้านไม่จำเป็นต้องมีกฎกติกาที่เหมือนกัน เช่น ถ้าฝ่าฝืนระเบียบ จับปลาในเขตอนุรักษ์จะถูกปรับไม่เกิน ๒,๐๐๐ บาท ส่วนคนที่แจ้งเบาะแสจะได้รับรางวัล เป็นต้น

เมื่อดำเนินโครงการไปได้ระยะหนึ่ง เห็นการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดี ปลาเริ่มกลับคืนมาหลายสายพันธุ์ซึ่งเป็นปลาที่ว่ายมาจากแม่น้ำมูล ซึ่งมีต้นน้ำมาจากเทือกเขาภูพาน ในฤดูฝนปลาก็เอ่อมาวางไข่ ระยะเวลาผ่านไปเริ่มจะมีปลามากขึ้น และชุมชนจึงรู้สึกว่ามีหนทางเข้ามาดูในบริเวณอนุรักษ์ เหมือนปลาตัวเองว่าถ้ามาอยู่ในบริเวณเขตอนุรักษ์แล้วจะปลอดภัย

ต่อมา มีการขยายเขตอนุรักษ์พันธุ์ปลาออกไปสู่พื้นที่ใกล้เคียง มี การทำเขตอนุรักษ์เป็นจุดๆ จากหมู่บ้านขยายไปเป็นตำบล อำเภอและ จังหวัด หน่วยงานที่ให้การสนับสนุนในขณะนั้นคือ สำนักงาน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดอำนาจเจริญและขบวนองค์กร ชุมชนระดับจังหวัด ช่วยเหลือในด้านประชาคม ให้หลักคิด

ในปี ๒๕๕๑ หน่วยงานระดับจังหวัดจัดทำโครงการขุดลอกลำเซบาย เพื่อ แก้ไขปัญหาแม่น้ำตื้นเขินและน้ำแล้ง ซึ่งเป็นโครงการที่ชาวบ้านไม่ได้มี ความต้องการ และไม่สามารถคัดค้านได้ หลังจากขุดลอกลำน้ำแล้วปรากฏ ว่า พื้นที่ริมลำ เคาะ แก่งที่เคยเป็นที่ปลูกผัก เลี้ยงสัตว์ ปลูกต้นกกถูก ทำลายตลอดลำเซบาย เป็นลำน้ำที่ไม่คาดเคี่ยวตามธรรมชาติ ปลาเล็กปลา น้อยเริ่มไม่มีที่หลบภัย ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชาวบ้านเป็นอย่างมาก ชาวบ้านจึงพยายามหาแนวทางแก้ไขปัญหา โดยพื้นที่ริมน้ำขึ้นมาใหม่ ประสานหน่วยงานที่พร้อมให้ความช่วยเหลือประชาชน ซึ่งได้รับการ

สนับสนุนจากสถาบันสารสนเทศทรัพยากรน้ำและการเกษตร (สสนก.) ในการปลูกหญ้าแฝก ป้องกันการพังทลายของริมน้ำ และอำเภอให้การสนับสนุนในการประสานงานกับหน่วยงานต่างๆ

ปัจจุบัน ลำเซบายเริ่มเขียวขจี ชุ่มชื้นมากขึ้น สามารถปลูกกล้วยพริก มันแกว ข้าวโพดไว้กินเป็นอาหารได้ตลอดทั้งปี เหลือกินก็ขายตลาด ทั้งตลาดในหมู่บ้านและตลาดในตำบล พอมาหน้าฝนปลาขึ้นก็ใส่มองเอาปลาไปขายได้ ส่วนใหญ่ชาวบ้านทำปลาร้าขาย

เดิมกลไกหลักที่ขับเคลื่อนการอนุรักษ์วังปลาและจัดการสายน้ำเพื่อการเกษตรคือแกนนำคณะทำงานโครงการ จนในปี ๒๕๕๑ จึงเริ่มมีการขับเคลื่อนงานโดยใช้สภาองค์กรชุมชนเป็นเครื่องมือ โดยไม่จัดการเฉพาะเรื่องทรัพยากรธรรมชาติ แต่ใช้สภาองค์กรชุมชนเป็นเครื่องมือในการพูดคุยทุกเรื่อง และเชื่อมโยงการทำงานกับผู้คนทั้งลุ่มน้ำ ใช้พื้นที่ตอนปูตา เขตวัด ภูมิปัญญาท้องถิ่นและความเชื่อ มาร่วมอนุรักษ์

ทรัพยากรธรรมชาติ “เมื่อเห็นความสำเร็จแล้วรู้สึกภูมิใจเห็นภาพทุ่งนาเขียว ทำนาปรังได้ เพราะที่ผ่านมาน้ำท่วมทุ่งนาเป็นเวลานาน จำเป็นต้องทำนานอกฤดู หากเป็นเมื่อก่อน น้ำแล้งไม่สามารถทำนานอกฤดูได้ ต่อไปในอนาคตจะขยายแนวคิดการทำนาเกษตรอินทรีย์ เราเป็นภาคประชาชน ชุมชนทำเอง ใช้ความต้องการของชาวบ้านไปเสนอให้หน่วยงานลงมาหนุนเสริม” นางสาวใจ วามะลุน แกนนนำชุมชนบ้านคำพระ

รูปธรรมความสำเร็จของงานพัฒนาในพื้นที่ทั้ง ๕ พื้นที่ที่กล่าวมาสะท้อนให้เห็นภาพงานพัฒนาที่สอดคล้องกับวิถีชีวิต เรียกได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตก็ได้ ไม่ว่าจะเป็นดำเนินกิจกรรมงานพัฒนาด้านใด จุดเริ่มงานพัฒนาอาจเกิดจากความต้องการของชุมชนหรือเกิดจากการกระตุ้นของหน่วยงาน/องค์กรก็ตาม เมื่อดำเนินงานพัฒนาไปได้ระยะหนึ่งจะพบจุดที่ต้องขบคิด หาทางเดินต่อ เช่น พบปัญหาใหม่ที่ไม่คาดคิดแทรกเข้ามาเหมือนผู้ป่วยมีโรคแทรกซ้อน พบว่าปัญหาเดิมที่ตั้งเป้าว่าจะแก้ไขท้ายที่สุดแล้วไม่ใช่ปัญหา หรือพลังของชุมชนภาคประชาชนเพียงลำพังไม่สามารถทำงานเดินต่อไปได้ จำเป็นต้องได้รับการหนุนเสริมจากภาคีหนุนเสริม ไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานรัฐ NGOs สถาบันการศึกษา ภาคธุรกิจเอกชนหรือ

อื่นๆ ซึ่งจุดนี้เองที่เป็นสิ่งสำคัญที่ต้องนึกถึง ดังคำกล่าวที่ว่า “สองหัวดีกว่าหัวเดียว” หรือ “หัวเดียวกระเทียมลีบ” ดังนั้นงานพัฒนาใดๆ ก็ตาม ควรมีองค์ประกอบของพลัง ๓ ฝ่าย ได้แก่ **ประชาชน ท้องที่และท้องถิ่น เป็นสภาฯ ๓ ฝ่ายที่จุดระเบิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม** อย่างเช่นพื้นที่ ต.นาผือ อ.เมือง จ.อำนาจเจริญ ซึ่งผู้นำ ต.นาผือ ได้สะสมประสบการณ์เรียนรู้ ผ่านกระบวนการทำงาน และสภาพุดคุดที่เรียกชื่อตัวเองว่า *สภาผู้นำ* โดยมีความเชื่อว่าถ้าคนได้พูดจากัน ได้เรียนรู้ร่วมกัน จะทำให้เกิดปัญหา จะทำให้เกิดกระบวนการทัศนใหม่ ๆ ในงานพัฒนา จึงพยายามรักษาเสถียรภาพการพูดคุยกันไว้ ซึ่งความถี่หรือห่างก็ตามสภาวะการณ์ที่ปรากฏ

ต.นาผือ ถูกคัดเลือกให้เป็นพื้นที่ปฏิบัติการนำร่องแผนแม่บทชุมชนพึ่งตนเอง จากสำนักงานกองทุนเพื่อการลงทุนทางสังคมในปี พ.ศ. ๒๕๔๔ ซึ่งใช้ระยะเวลาดำเนินการ ๖ เดือน หลังจากทำแผนชุมชนเสร็จตามกระบวนการแล้ว คณะทำงานมองว่าแผนชุมชนที่ทำขึ้นมา ถ้าไม่นำไปปฏิบัติก็เป็นได้แค่เศษกระดาษเท่านั้นเอง จึงตั้งคณะทำงานขึ้นมาคณะหนึ่งเรียกชื่อตนเองว่า “*สภาผู้นำ*” ซึ่งมีที่มาจาก ๓ ฝ่ายคือ ผู้ใหญ่บ้าน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และผู้นำกลุ่ม/องค์กรที่มีในชุมชน

สภาผู้นำ ๓ ฝ่าย มีบทบาทในการเป็นกลไกประสานความร่วมมือภาคีพัฒนาทุกระดับ เพื่อผลักดันแผนสู่การปฏิบัติและพัฒนาความเข้มแข็งกลุ่ม/องค์กรของภาคประชาชนในเขตพื้นที่ตำบล หลังจากทีคณะแกนนำร่วมกันจัดทำแผนชุมชนแบบมีส่วนร่วมเสร็จเมื่อ ปี ๒๕๔๔ แผนชุมชนถูกนำไปสู่การปฏิบัติตั้งแต่ปี ๒๕๔๕ เป็นต้นมา ทุกสิ้นปี สภาผู้นำจะมีการ

ประชุมเพื่อประเมินผลและทบทวนจัดปรับแผนมาโดยตลอด ซึ่งพอจะแยกได้ดังนี้

กิจกรรมพัฒนารายครัวเรือน เน้นการแก้ไขปัญหาลปาก ท้องของ คนในครอบครัวหนึ่งๆ เช่น จัดทำบัญชีรายรับ – รายจ่าย เพื่อกระตุ้นให้ ครอบครัวลดรายจ่าย ผลิตปลูก-เลี้ยง อาหารกินเอง ทำปุ๋ยหมักชีวภาพ เพื่อลดต้นทุนการผลิต เป็นต้น

กิจกรรมพัฒนาโดยการรวมกลุ่ม เน้นการแก้ไขปัญหของชุมชน เช่น จัดตั้งร้านค้าชุมชนทุกหมู่บ้าน (๑๒ หมู่) ขยายกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ในพื้นที่ ๒ หมู่บ้าน จัดตั้งกลุ่มโรงสีชุมชน จัดตั้งกลุ่มอาชีพ (ทำข้าวโป่ง ทอผ้า และกลุ่มโตะจีน) และก่อตั้งโรงงานผลิตปุ๋ยชีวภาพตำบลนาฝือ เป็นต้น

กิจกรรมพัฒนาในรูปเครือข่าย เน้นการแก้ไขปัญหที่เชื่อมโยง ภายในตำบลและระหว่างตำบล เช่น เครือข่ายร้านค้าชุมชน (ธุรกิจชุมชน คำส่ง) มีสมาชิก 164 คน ในพื้นที่ 8 ตำบล คือ

ต.นาฝือ ต.นาวัง ต.กุดปลาตุก ต.นาแต่ ต.คึมใหญ่ ต.โนนหนามแท่ง และ ต.เสนางคนิคม เครือข่ายปศุสัตว์ ต.นาฝือ เครือข่ายสัจจะสะสมทรัพย์/กองบุญสวัสดิการ ๑๒ หมู่บ้านใน ต.นาฝือ และนำไปสู่การจัดกองบุญสวัสดิการหมู่บ้านในเวลาต่อมา สถานีวิทยุชุมชน ต.นาฝือ เนื่องจาก คณะทำงานจัดทำแผนแม่บทชุมชนพึ่งตนเอง ตำบลนาฝือ ประกอบไปด้วย ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิก อบต. และแกนนำธรรมชาติ เริ่มบูรณาการการทำงาน

ตั้งแต่เริ่มจัดทำแผน ฯ จึงง่ายต่อการนำแผนแม่บทชุมชนบรรจุไว้ในแผนของ อบต. ส่วนการเชื่อมกับภาคีพัฒนาอื่น เช่น องค์การพัฒนาเอกชน บางครั้งทำโครงการเป็นภาพรวมของสภาผู้นำ บางครั้งก็เสนอเป็นรายการกลุ่มรายการกิจกรรมขึ้นอยู่กับลักษณะของแหล่งทุน

ถ้าจะประเมินการเปลี่ยนแปลงของงานพัฒนาชุมชน ต.นาผือ จากอดีตจนถึงปัจจุบันจะพบว่า การเปลี่ยนแปลงที่เห็นมีรูปธรรมชัดเจน ตั้งแต่ปี ๒๕๔๔ เป็นต้นมา ซึ่ง ต.นาผือ ได้ใช้แผนชุมชนเป็นเครื่องมือมา โดยตลอด และที่สำคัญขอเน้นย้ำปัจจัยที่ก่อให้เกิดความสำเร็จ ประกอบด้วย ๕ ส่วนหลัก ดังนี้

๑) ชุมชน ซึ่งต้องมีส่วนร่วมจากทุกคน เข้าใจ/เป้าหมายตรงกัน และมีความมุ่งมั่นที่จะทำให้สำเร็จ

๒) ผู้นำ ควรมีลักษณะเสียสละ มีจิตสาธารณะ ทำงานต่อเนื่องได้ ทั้งในและนอกพื้นที่ มีความรู้ ความสามารถ ประสานงานเก่ง มีทักษะการ ประนีประนอม ไกล่เกลี่ย มีการพัฒนาการทำงานร่วมกันทำในรูปทีมงาน และคณะกรรมการและมีระบบการบริหารงานที่ชัดเจน โปร่งใสตรวจสอบ ได้

๓) กระบวนการเรียนรู้ ควรศึกษาข้อมูลให้ชัดเจน ตรงประเด็น ไม่ทิ้งรากเหง้าชุมชน วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้อย่างชัดเจนเป็นระบบอย่างมีส่วนร่วม และจัดเวทีเรียนรู้ร่วมกันบ่อยๆ ทบทวนแผนทุกปี

๔) ภาคพัฒนา ควรผลักดันแผนสู่นโยบายระดับท้องถิ่น และระดับอื่นให้ได้เพื่อจะได้มีงบประมาณหนุนเสริมกิจกรรมแก้ไขปัญหา

๕) สื่อ วิทยุชุมชน หอกระจายข่าว ควรนำเสนอข้อมูลระดับหมู่บ้านและระดับตำบลตามโอกาสอย่างต่อเนื่อง ประชาสัมพันธ์ผลการดำเนินงานให้ผู้ที่เกี่ยวข้องอย่างสม่ำเสมอ

จากพื้นที่รูปธรรมที่กล่าวมาทั้ง ๖ พื้นที่ แสดงให้เห็นการจัดการตนเองในแต่ละด้าน ทั้งด้านการจัดสวัสดิการชุมชน การแก้ไขปัญหาสังคม วิธีเกษตรกรรม การฟื้นฟูพื้นที่ทางอาหาร การจัดการทรัพยากรน้ำ และการเมืองภาคพลเมือง จะเห็นว่าการขับเคลื่อนทั้งหมด ชุมชนไม่ได้ต่อสู้เพียงลำพัง มีทั้งหน่วยงาน องค์กร พระสงฆ์ ภาคประชาชน สถาบันการศึกษา และอื่นๆ เข้าหนุนเสริม โดยเฉพาะอย่างยิ่งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งเป็นหน่วยงานที่อยู่ใกล้ชิดกับชุมชนมากที่สุด มีภารกิจหลักเพื่อพัฒนาชุมชน มีอำนาจการบริหารจัดการทั้งทรัพยากรบุคคลและงบประมาณ ในขณะที่เดียวกันหากมองข้ามภาระหน้าที่ ตำแหน่งทางการเมืองขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแล้ว จะเห็นว่าเขาเหล่านั้นคือคนหนึ่งที่มิฐานะเป็นชาวบ้าน มีหน้าที่เป็นพลเมือง ปฏิบัติตามศีลธรรม

และครรลองของกฎหมาย ใช้ระเบียบ ข้อบังคับเดียวกันไม่ต่างจากชาวบ้านทั่วไป ดังนั้น การมองกลไกการพัฒนาจากระดับชุมชน ตำบล อำเภอและจังหวัด จึงไม่ควรมองเฉพาะตำแหน่งหรือหมวดของแต่ละคนที่สวมอยู่ ผู้เขียนพยายามสื่อให้เห็นว่า ไม่ว่าจะเป็นประเด็นงานพัฒนาหรือกลไกในการขับเคลื่อนทุกระดับ ไม่ควรแยกเป็นส่วนๆ หรือเรื่องๆ ควรมองเป็นองค์รวม เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน **“ประเด็นงานพัฒนาคือการพัฒนาตามวิถีชีวิตไม่ใช่กิจกรรมโครงการ กลไกการพัฒนาคือคนไม่ใช่ตำแหน่ง”** รูปธรรมความสำเร็จของการแก้ไขปัญหาในระดับตำบลที่กล่าวถึงแสดงให้เห็นการคิดและการปฏิบัติของคนบนวิถีชีวิตภายใต้พื้นที่ทั้งตำบลที่รู้สึกว่าได้มีใครเป็นเจ้าของคนเดียว ดังนั้นคนอำนาจเจริญทั้งจังหวัดจะมีการคิด และการปฏิบัติบนวิถีของคนอำนาจเจริญภายใต้พื้นที่จังหวัดที่รู้สึกว่าไม่ได้มีใครเป็นเจ้าของเพียงคนเดียวไปพร้อมกัน

ข้อมูลอ้างอิง

คณะกรรมการส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคมแห่งชาติ. (๒๕๕๐). แผนยุทธศาสตร์ ๕ ปี สร้างสวัสดิการสังคมไทย ฉบับที่ ๑ (พ.ศ. ๒๕๕๐-๒๕๕๔) และแผนปฏิบัติการพัฒนาระบบสวัสดิการสังคมไทย เพื่อชีวิตมั่นคง พ.ศ. ๒๕๕๐-๒๕๕๔ ตามยุทธศาสตร์ ๕ ปี สร้างสวัสดิการสังคมไทยฉบับที่ ๑ (พ.ศ. ๒๕๕๐-๒๕๕๔). กรุงเทพฯ: กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์.

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (๒๕๕๐). รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.

อินทรีา วิทยสมบุรณ์ (๒๕๕๔).คนอำนาจจัดการตนเอง. สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน(องค์การมหาชน).

เอกสารอัดสำเนา. แผนงานโครงการ “ปฏิรูปอำนาจเจริญด้วยพลังพลเมือง”(๒๕๕๕).สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน(องค์การมหาชน)

ເຂັດຈັ່ງໄດ້ ຈັ່ງໄດ້ “ຮຽກມູນ” ຕົນອຳນາຈ.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

เข็ดจั่งได้ จั่งได้ “ธรรมบุญ” คนอ่านหาจ

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

เห็ดจิ้งได้ จิ้งได้ “ธรรมบุญ” คนอ่านหาจ

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ເຂັດຈັ່ງໄດ້ ຈັ່ງໄດ້ “ຮຽກມູນ” ຕົນອຳນາຈ.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ເຮັດຈິ່ງໄດ້ ຈິ່ງໄດ້ “ຮຽກຮຽນ” ຕົນອຳນາຈ.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

เข็ดจั่งได้ จั่งได้ “ธรรมบุญ” คนอ่านหาจ

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

«สิ่งที่ชาวอำนาจเจริญคิด เป็นเรื่องที่น่าชื่นชมมาก
องจากชวนให้ชาวอำนาจเจริญมาร่วมกันสร้าง
"อำนาจเจริญที่น่าอยู่ที่สุด"

ฝากให้พี่น้องชาวอำนาจเจริญได้ช่วยกันสร้างระบบและกระบวนการ
ขับเคลื่อนอำนาจ ๔ อย่าง คือ

- (๑) อำนาจการมีหัวใจของความเป็นมนุษย์
- (๒) อำนาจแห่งการรวมตัว ร่วมคิด ร่วมทำ
- (๓) อำนาจทางปัญญา และ
- (๔) อำนาจแห่งอิทธิบาทสี่ ในใจเรีนองอกงาม"

นพ.ประเวศ วะสี